

MEDDELANDE

I • 2009

Dikesrensningens regelverk

© Skogsstyrelsen mars 2009

Författare/projektledare

Erik Ederlöf

Projektgrupp

Bo Leijon

Bertil Österberg

Jonna Carlson

Anne Thorén

Anders Skarstedt

Fotograf

© Lennart Rudquist

Upplaga

Endast som pdf-fil för egen utskrift

ISSN 1100-0295

BEST NR 1566

Skogsstyrelsens förlag
551 83 Jönköping

Innehåll

1. Sammanfattning	1
2. Uppdraget och dess genomförande	2
2.1 Uppdraget	2
2.2 Uppdragets syfte och avgränsning	2
2.3 Genomförande	2
2.4 Läsanvisning	3
3. Bakgrund	4
3.1 Dränera skogsmark	4
3.2 Effekter av dikesrensning	4
3.2.1 Produktion	4
3.2.2 Miljöpåverkan	5
3.3 Intressekonflikter	5
3.4 Vattenförvaltningen	6
3.5 Baltic Sea Action Plan och marina direktivet	6
3.6 Nationella miljö kvalitetsmål	6
3.7 Regeringsuppdrag om utvecklad produktionsrådgivning	7
3.8 Regeringsuppdrag om vattendirektivet	7
3.9 Miljöprocessutredningen	7
3.10 Handbok för markavvattning	7
4. Tillämpningssvårigheter	8
4.1 Allmänt	8
4.2 Lagligt dike	8
4.3 Djup och läge	9
4.4 Nytt naturtillstånd	10
4.5 Fisket kan skadas	10
4.6 Uppläggning av rensmassor	11
4.7 Äldre tillståndsprövade diken	12
4.8 Två regelsystem och flera tillsynsmyndigheter	12
4.9 Samråd enligt miljöbalken	13
4.10 Skogsvårdslagen	14
4.11 Skyddsdikning	15
4.13 Kunskapsbrister	15
5. Vägledning	17
5.1 Inledning	17
5.2 Nyttan av en planerad rensning	17
5.3 Planering	17
5.3.1 Allmänt om behov av planering	17
5.3.2 Tillståndsprövade diken	18
5.3.3 Nytt naturtillstånd	18
5.3.4 Rätt att rensa	19
5.3.5 Viktiga saker att tänka på	19
6. Åtgärder	23

6.1 Inspel till pågående arbeten	23
6.1.2 Regeringsuppdrag om vattendirektivet	23
6.1.3 Baltic Sea Action Plan	23
6.1.4 Handbok för markavvattning	24
6.1.5 Övrigt	24
6.3 Kalibrering för samsyn över myndighetsgränserna	24
6.4 Bättre kunskaper om regler, produktion och miljö	24
6.5 Utbildning av entreprenörer och representanter för skogsnäringen	25
6.6 Vidareutveckling av rutiner	25
6.7 Resurser för rådgivning om dikesrensning	25
6.8 Kunskapsunderlag från myndigheterna	25
7. Förslag	26
7.1 Översyn av regelverket	26
7.2 En myndighet koordinerar myndighetskontakterna	26
7.3 Initiera forskning om produktions- och miljöeffekter	26
8. Källförteckning	27
Bilaga: Regelverket	28
1. Allmänt	28
2. Äldre regler	28
3. Miljöbalken	28
3.1 Allmänna hänsynsregler (2 kap.)	28
3.2 Miljökonsekvensbeskrivning (6 kap.)	28
3.3 Områdesskydd (7 kap.)	29
3.4 Artskydd (8 kap.)	29
3.5 Miljöfarlig verksamhet (9 kap.)	29
3.6 Vattenverksamhet (11 kap.)	30
3.7 Samråd (12 kap.)	31
3.8 Avfall (15 kap.)	31
3.9 Tillstånds rättskraft (24 kap.)	31
3.10 Tillsyn (26 kap.)	32
3.11 Straffansvar (29 kap.)	33
3.12 Intrångsersättning (31 kap.)	33
4. Lag (1998:811) om införande av miljöbalken	33
4.1 Rättskraft för äldre beslut	33
4.2 Lagligförklaring	33
5. Lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (restvattenlagen)	33
6. Förordning (1998:1388) om vattenverksamhet m.m.	34
7. Skogsvårdslagen (1979:429) och skogsvårdsförordningen (1993:1096)	34
7.1 Anmälningsskyldighet för dikesrensning	34
7.2 Skyddsdikning	34
7.3 Hänsyn till natur- och kulturmiljö	34
7.4 Tillsyn	34
7.5 Straffansvar	34

1. Sammanfattning

Skogsstyrelsen har på uppdrag av regeringen, tillsammans med Naturvårdsverket, tydliggjort tillämpningen av gällande regelverk för dikesrensning på skogsmark. Samråd skedde med länsstyrelserna och andra berörda intressenter under arbetets gång. I uppdraget ingick att utarbeta en vägledning för hur regelverket ska tillämpas samt att kommunicera denna med berörda myndigheter. Uppdragsgivaren har markerat att man inte, i detta uppdrag, förväntar sig förslag till förändringar i själva regelverket.

Den översyn som gjordes visar ett regelverk som är komplext och svåröverskådligt. Regelverket är också svårt att tillämpa, bl.a. p.g.a. att det finns flera tillsynsmyndigheter och två parallella regelsystem (Skogsvårdslagen och Miljöbalken). Vidare finns det inom tillsynsmyndigheterna brister i kunskapen om regelverket, och praktisk hantering av ärenden baseras i nuläget ofta på praxis som inte alltid har rättslig grund. Det är viktigt att handläggarna på tillsynsmyndigheterna har kunskap om och kan hålla isär vad som har formellt stöd i lagar, författningar, förarbeten och prejudicerande domar och vad som har utvecklats från att ärendena ska kunna hanteras i praktiken.

Ett seminarium, som anordnades i syfte att kartlägga kunskapsläget, visar att det idag finns stora brister i kunskapen om effekterna av dikesrensning på skogsproduktion och miljön samt effektiviteten av åtgärder som ska minska problemen. Det är nödvändigt med nya forskningsinsatser för att täcka de största kunskapsluckorna.

Den vägledning som tagits fram utgör ett stöd främst för de berörda myndigheterna, exempelvis i Skogsstyrelsens arbete med regeringsuppdraget om utvecklad produktionsrådgivning. Denna rapport bör användas i arbetet med att utveckla en sammanhållen rutin för Skogsstyrelsen och länsstyrelserna, som kan ersätta de olika rutiner för hantering av ärenden som utvecklats över landet. För ett enhetligt synsätt, ända ut i praktiken, så krävs också gemensamma gränsöverskridande kalibreringar och utbildningsinsatser.

Skogsstyrelsen föreslår följande till Regeringen:

- Överväg en samlad översyn av regelverket kring dikesrensning
- Överväg en modell där en myndighet koordinerar myndighetskontakterna
- Initiera forskningsinsatser

2. Uppdraget och dess genomförande

2.1 Uppdraget

Av regeringens beslut den 18 juni 2008 avseende ändring av 2008 års regleringsbrev för Skogsstyrelsen framgår att Skogsstyrelsen, tillsammans med Naturvårdsverket, ska tydliggöra tillämpningen av gällande regelverk för dikesrensning på skogsmark. Samråd ska därvid ske med länsstyrelserna och andra berörda intressenter. I uppdraget ingår att utarbeta en vägledning för hur regelverket ska tillämpas samt att kommunicera den med berörda myndigheter.

2.2 Uppdragets syfte och avgränsning

Mot bakgrund av uppdragets utformning koncentreras denna rapport till dikesrensning på skogsmark. Andra former av vattenverksamhet eller dikning som inte är att anse som vattenverksamhet kommer endast att beröras när det anses nödvändigt i denna rapport .

Uppdragsgivaren har på ett tydligt sätt markerat att man inte, i detta uppdrag, förväntar sig förslag till förändringar i själva regelverket. I uppdraget ingår däremot att utarbeta en vägledning för tillämpning av regelverket. Denna vägledning återfinns i kapitel 5 i denna rapport och riktas främst till myndigheterna. Tanken är att den ska användas i samband med utbildningar och kalibreringar, men också för produktion och revidering av handböcker, foldrar, broschyrer och annat informationsmaterial.

2.3 Genomförande

Uppdraget har genomförts av en arbetsgrupp bestående av representanter från Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket och länsstyrelsen. Inom ramen för uppdraget har en enkät skickats ut till Skogsstyrelsens distrikt och ett seminarium har genomförts med syftet att påvisa dikesrensningens effekt på produktion och miljö. En samarbetsgrupp för mark- och vattenfrågor, som finns etablerad mellan Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket, har utgjort styrgrupp. Resurspersoner från länsstyrelse och Skogsstyrelsens enheter och distrikt har granskat och bearbetat de förslag som arbetsgruppen presenterat. Dokumentet har skickats ut på bred remiss till centrala myndigheter, samtliga länsstyrelser, ett urval av forskande institutioner, ett urval av kommuner samt ett urval av skogsbolag och andra företrädare för skogsnäringen. Samtliga deltagare på det seminarium som arrangerades inom ramen för projektet har fått tillfälle att yttra sig.

Flertalet av remissynpunkterna har beaktats i rapporten. Det som inte har kunnat beaktas är synpunkterna från skogsnäringen där man efterlyser förslag på regeländringar. Andra synpunkter, som exempelvis en checklista för formella krav, beaktas inte här men väl i regeringsuppdraget om utvecklad produktionsrådgivning. Yttrandet från Jordbruksverket vilar på en syn om regelverket som avviker i grunden från den som Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket ger uttryck för, och har därför inte kunnat beaktas.

2.4 Läsanvisning

De olika kapitlen har skrivits med följande syfte:

3. Sätta tillämpningssvårigheterna i sitt sammanhang
 4. Redogöra för tillämpningssvårigheterna
 5. Ge vägledning utifrån ett ärendes tågordning
 6. Föreslå åtgärder som myndigheterna kan fatta beslut om
 7. Förslag som riktas till Regeringen
- Bilagan: Beskrivning av regelverket

3. Bakgrund

3.1 Dränera skogsmark

Markavvattning är de åtgärder som utförs för att avlägsna oönskat vatten (dränera mark) eller skydda mot vatten. Markavvattning är en juridisk definition. För att en åtgärd ska vara en markavvattning enligt miljöbalkens¹ mening krävs att syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för ett visst ändamål. Syftet med att avvattna skogsmark är att varaktigt öka markens lämplighet för virkesproduktion. Markavvattning kan ske genom nydikning, fördjupning, rätning eller ändring av läge av ett dike eller vattendrag. Dessa åtgärder kräver tillstånd enligt miljöbalken.

För att bibehålla skogsdikens dränerande förmåga kan de behöva rensas från lösa sediment, nedrasat material och vegetation. Rensning², är åtgärder för att vattnets djup och läge ska bibehållas. En rensning som inte innebär en ökad avvattning är normalt inte tillståndspliktig. Rensning syftar oftast till att återställa dikenas vattenavbördande kapacitet och därmed vidmakthålla eller återställa den dikade markens lämplighet för skogsproduktion. Enligt vissa beräkningar finns idag ett behov av dikesrensning på 205 000 – 600 000 ha skogsmark³. Bestämmelserna för såväl markavvattning och dikesrensning uppfattas ofta som svåra att tillämpa (se kapitel 4).

3.2 Effekter av dikesrensning

Det råder stora kunskapsbrister om dikesrensningens produktions- och miljöeffekter. När det gäller effekten på miljön, så är kunskapsbristen stor om de långsiktiga effekterna av dikesrensning på läckage av kvicksilver och emissioner av växthusgaser. Det finns också en brist i kunskap om läckage av närsalter samt vilken effekt olika typer av skyddsåtgärder har.

3.2.1 Produktion

En stor del av landets våtmarker har markavvattnats i syfte att öka skogens produktion av vedråvara. Detta har i allmänhet lett till skogliga produktionsförbättringar, men man har inte alltid nått förväntade effekter. I vissa områden har den skogliga nyttan av en markavvattning varit liten eller obefintlig. Samma förhållande gäller beträffande dikesrensningar. Med relativt enkla metoder kan man mäta tillväxtförändringar i det enskilda beståndet. Däremot finns det inga sentida vetenskapliga studier i Sverige som visar produktionsökning av dikesrensning. I Finland pågår en betydligt intensivare verksamhet med dikesrensning än i Sverige, vilket framgick på det seminarium som arrangerades inom ramen för detta uppdrag på Kungliga Skogs och Lantbruksakademin, KSLA. Detta gäller både större arealer och kortare tidsintervall. Enligt finska resultat från talldominerade torvmarker, ger en dikesrensning en produktionsökning på mellan 0,5 och 1,5 m³sk per år och hektar. Dessa resultat kan kanske vara tillämpbara för nordsvens-

¹ 11 kap. 2 § punkt 4 miljöbalken

² 11 kap. 15 § miljöbalken

³ Hånell, 2004

ka förhållanden. I skogsskötselsammanhang ser man ofta dikesrensning och gallring som en kombination med synergieffekter.

3.2.2 Miljöpåverkan

Rensningar kan innebära ingrepp i naturmiljön och medföra en negativ lokal påverkan på våtmarker och vattenmiljön. Dock går det inte att bedöma de mer storskaliga konsekvenserna. Få moderna vetenskapliga studier av rensningars effekter har genomförts, vad gäller miljöpåverkan. Rensningar kan sannolikt i många fall ge liknande konsekvenser som markavvattning⁴, om än inte lika omfattande⁵.

Ett problem vid rensning är att suspenderat material och näringsämnen påverkar miljöer nedströms. Stora mängder grumligt vatten under flera dygn kan allvarligt skada bottenlevande flora och fauna. Ökade näringshalter och partikelmängder kan medföra att filtrerande organismer som musslor och nattsländelarver slås ut eller att viktiga bottnar för exempelvis fisklek förändras till följd av ökad sedimentation. Dikesrensning kan även leda till ökade utsläpp av försurande ämnen till vattendrag vilket ökar halten organiskt aluminium, och att vattenlevande fauna och flora kan ta skada nedströms. Utsläppen av näringsämnen medverkar till övergödning av vattendrag, sjöar och hav. Det finns också en risk för att dikesrensning kan öka utsläppen av växthusgaser från våtmarker.

Mängden diken är störst i södra Sverige och där är också risken större än i norra Sverige för att rensningar medför negativa miljöeffekter. Detta beror exempelvis på att det finns mer inlagrade försurande ämnen, näringsämnen och kvicksilver i marken på grund av långvarig antropogen deposition.

3.3 Intressekonflikter

Markavvattning och dikesrensning kan leda till konflikt mellan produktionsintressen och fiskevårds- eller naturvårdsintressen.

Enligt 11 kap. 17 § miljöbalken är den som äger en vattenanläggning (t.ex. ett dike) skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena. Detta innebär att en markägare kan vara skyldig att bibehålla ett dikes dränerande förmåga, om det exempelvis är en förutsättning för att grannen ska kunna bedriva skogsproduktion. Produktionsintressen har också kommit till uttryck i skogsutredningen Mervärdeskog, där man lyfter produktionsfrågorna. Även kommissionen mot oljeberoende presenterade höga förväntningar på vedråvara som ersättning för fossilt bränsle.

Miljörelaterade förhållanden som kan påverkas av dikesrensning är t.ex. förutsättningar att nå de nationella miljökvalitetsmålen (se avsnitt 3.4), att nå miljökvalitetsnormerna och klara åtgärdsprogrammen i vattenförvaltningen (se avsnitt 3.5)⁶ samt Sveriges internationella åtaganden, exempelvis Baltic Sea Action Plan (se avsnitt 3.9).

⁴ Joensuu *et al.*, 2002. Se t.ex. Naturvårdsverket, 1986, för miljökonsekvenser av dikning.

⁵ Naturvårdsverkets rapport 5771, Myllrande våtmarker - Underlagsrapport till fördjupad utvärdering av miljömålsarbetet.

⁶ vattenförvaltningens åtgärdsprogram, utkast finns tillgängliga på vattenmyndigheternas webbsidor

3.4 Vattenförvaltningen

Vattenförvaltningen i Sverige omfattar i princip alla förekomster av ytvatten och grundvatten inom Sverige. Vattenförvaltningen grundar sig på EU:s ramdirektiv för vatten (2000/60/EG). I förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön har regeringen närmare reglerat vattenförvaltningen. Ett mål med den svenska vattenförvaltningen är att ytvattenförekomsterna ska uppnå god ekologisk status. Den inledande karakteriseringen av de svenska ytvattenförekomsterna visar att övergödning är ett av de största hindren för att nå miljökvalitetsnormerna. För att minska övergödningen är det viktigt att begränsa läckage av närsalter till vattendrag och sjöar. Detta gäller även vid åtgärder som markavvattning och dikesrensning. De åtgärdsprogram som vattenmyndigheten beslutar kan därmed komma att påverka planering och genomförande av dikesrensning.

3.5 Baltic Sea Action Plan och marina direktivet

Inom ramen för HELCOM beslutade Östersjöländerna och EU-kommissionen 2007 om en gemensam åtgärdsplan, Baltic Sea Action Plan, gällande Östersjön, Öresund och Kattegatt med målet att uppnå god status till 2021. Sverige har åtagit sig att begränsa läckaget av kväve⁷ och fosfor⁸ till Östersjön.⁹ Inom ramen för EU-samarbetet har man beslutat om ett juridiskt bindande ramdirektiv om en marin strategi¹⁰ som trädde i kraft i juli 2008. EU:s medlemsstater ska enligt direktivet vidta de åtgärder som behövs för att uppnå eller upprätthålla god miljöstatus i den marina miljön senast 2020. Eutrofiering anges som en av de faktorer som ska användas vid bedömning av god miljöstatus. Eftersom markavvattning och dikesrensning normalt innebär ett läckage av kväve och fosfor är det av stor betydelse att läckaget vid dessa åtgärder begränsas så långt som möjligt.

3.6 Nationella miljökvalitetsmål

Sverige har sexton miljökvalitetsmål som ska nås till år 2020. Markavvattning och dikesrensning berör flera av de miljökvalitetsmål som riksdagen har beslutat, nämligen Ingen övergödning, Levande skogar, Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet, Hav i balans samt Levande kust och skärgård, Myllrande våtmarker, Bara naturlig försurning, Ett rikt växt- och djurliv, Begränsad klimatpåverkan och Giftfri miljö. Miljömålsportalen www.miljomal.nu ger en utförlig bild av miljömålsarbetet.

För att samhället ska kunna nå de nationella miljökvalitetsmålen är det viktigt att markavvattnande åtgärder och rensningar utförs på ett sådant sätt att negativa effekter undviks. I Naturvårdsverkets rapport 5771¹¹ ges exempel på viktiga åtgärder och styrmedel för att nå miljökvalitetsmålen. Bl.a. nämns en översyn av lagstiftningen som rör rensning av diken och vattendrag, samt ökade satsningar på planering, utbildning och rådgivning för att öka hänsynstagandet och minska rensningarnas miljöpåverkan.

⁷ 21 000 ton.

⁸ 290 ton

⁹ Sveriges åtaganden i Baltic Sea Action Plan, Naturvårdsverkets rapport 5830.

¹⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/56/EG av den 17 juni 2008 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på havsmiljöpolitikens område

¹¹ Myllrande våtmarker - Underlagsrapport till fördjupad utvärdering av miljömålsarbetet

3.7 Regeringsuppdrag om utvecklad produktionsrådgivning

I Skogsstyrelsens regeringsuppdrag från 2008 om utvecklad produktionsrådgivning nämns dikesrensning som en av sex åtgärder för ökad skogsproduktion. Uppdragets syfte är att genom rådgivning öka kunskapsnivån inom skogsbruket om metoder för ökad tillväxt inom ramen för skogspolitiken. I Skogsstyrelsens tolkning av uppdraget ingår att *”Ta fram informationsmaterial om under vilka förutsättningar dikesrensning är en effektiv och lämplig åtgärd för ökad skoglig tillväxt samt vilka krav och restriktioner som finns i gällande regelverk på underlag av utredningsuppdrag i samma fråga”*. Slutrapportering ska ske den 31 januari 2010. Denna rapport om dikesrensning ska kunna användas som underlag för att ta fram material för produktionsrådgivning.

3.8 Regeringsuppdrag om vattendirektivet

Skogsstyrelsen fick 2008 ett uppdrag av regeringen att analysera och tydliggöra på vilket sätt skogsbruket kan påverkas av vattendirektivets införande och vilka konsekvenser det kan få för skogsbruket, dels med avseende på ekonomi, dels avseende tillgången på skogsråvara. Slutrapportering ska ske den 31 mars 2010. En koppling till dikesrensning är att det ingår i uppdraget att ta fram en åtgärds-katalog för att uppnå god vattenstatus.

3.9 Miljöprocessutredningen

Miljöprocessutredningen utreder för närvarande bestämmelserna i 11 kap. miljöbalken och ska lämna förslag till eventuella förändringar 30 april 2009. Utredningen kan resultera i förslag som berör markavvattning och dikesrensning.

3.10 Handbok för markavvattning

Naturvårdsverket har tagit fram en handbok om tillämpningen av bestämmelserna om markavvattning i 11 kap. miljöbalken. En remissversion av denna presenterades i januari 2009 och handboken väntas bli klar under sommaren 2009. Utkastet¹² har beaktats i arbetet med denna rapport.

¹² Markavvattning. Handbok för tillämpning av bestämmelserna i 11 kap. miljöbalken. Remissversion 2009-01-29.

4. Tillämpningssvårigheter

4.1 Allmänt

I uppdraget som ligger till grund för detta meddelande ingår att tydliggöra tillämpningen av gällande regelverk vad gäller dikesrensning på skogsmark (se avsnitt 2.1.) Rubriken tillämpningssvårigheter har valts för att lyfta fram de särskilda problem som finns i samband med tillämpningen av regelverket. Normalt avses med diken grävda "kanaler" som tillkommit i avsikt att avvattna omgivande mark. Det finns dock även vattendrag som, från att ha varit naturliga, på olika sätt (t.ex. genom rensning eller fördjupning) har övergått till dikesliknande företeelser med en markavvattnande effekt. Det nu aktuella regelverket gäller i allt väsentligt även för sådana.

Uttrycket tillämpning av regelverket avser olika myndigheters sätt att bedöma hur regler ska tolkas, så som tolkningarna tagit sig uttryck i allmänna råd, handböcker, informationsskrifter m.m., men i lika hög grad hur reglerna kommit att tillämpas i direkt ärendehantering. Det är mycket viktigt, särskilt för den enskilde, att olika myndigheter inte har olika uppfattningar om hur en rättsregel ska tillämpas. Det är också mycket viktigt att en myndighets tillämpning av gällande regler i den konkreta ärendehanteringens följer myndighetens officiellt redovisade uppfattning.

Då Skogsstyrelsen är tillsynsmyndighet för dikesrensning i skogsmark så fanns det anledning att få en aktuell bild över hur detta tillsynsansvar tar sig uttryck. En enkel enkät skickades ut till Skogsstyrelsens distrikt. Uppgifter som inkom om den praktiska hanteringen av dikesrensningsärenden har använts i avsnitten nedan.

En genomgång av de regler som kan bli tillämpliga vid rensning av ett dike görs i bilaga till rapporten.

4.2 Lagligt dike

Informationen som presenteras i denna rapport bygger på att diken som ska rensas är lagliga diken. Med lagligt dike menas ett dike som anlades enligt gällande bestämmelser för markavvattning, oavsett hur bestämmelserna löd vid tiden för anläggandet.

Absolut krav på tillstånd för anläggning av ett nytt dike (markavvattning) har funnits sedan den 1 juli 1986. Diken tillkomna efter detta datum ska således ha ett tillstånd för att vara lagliga. I äldre vattenlagstiftning (1918 års och 1983 års vattenlagar) har det funnits krav på tillstånd för markavvattning i vissa fall, men kraven har varit relativt låga och har varierat mellan de båda vattenlagarna. Det är därför möjligt att det i ett enskilt fall kan finnas osäkerhet om huruvida ett äldre dike är lagligt eller inte.

Ett äldre dike som inte tillståndsprövats kan bli lagligförklarat (se bilagan om regelverket, avsnitt 4.2). Detta ger dikets ägare en möjlighet att klargöra och säkerställa dikets status före rensningen. Något krav på lagligförklaring finns emellertid inte och tillståndsprövningar av skogsdiken har knappast förekommit.

4.3 Djup och läge

Av 11 kap. 15 § miljöbalken följer att rensning av ett dike får ske utan tillstånd under förutsättning att dess djup och läge bibehålls. Rensning kan ske genom att nedrasat material, sediment och vegetation tas bort till man når dikets ursprungliga botten och sidor. Sker rensning därutöver blir det inte fråga om en tillåten rensning enligt 11 kap. 15 § utan om en tillståndspliktig markavvattning.

Ursprungligt djup och läge får anses vara det djup och läge som bestämts i ett tillstånd för markavvattning, eller senast tillkommit genom en laglig åtgärd (jfr Miljööverdomstolens dom den 6 oktober 2008, M857-08). Tillstånd med information om djup och läge kan dock enbart förväntas finnas för diken tillkomna efter halvårsskiftet 1986 och avvattning av skogsmark har förekommit i mycket liten omfattning de senaste decennierna. Man kan därför inte räkna med att i rensningssammanhang i skogsmark stöta på särskilt många diken med sådana nyare tillstånd.

Dokumentation om ursprungligt djup och läge kan finnas i dikningsplaner, som finns för vissa diken. Fram till 1989 var det möjligt att få statligt stöd till s.k. nydikning (markavvattning) av skogsmark. Stödärendena handlades av dåvarande skogsvårdsstyrelserna. Prövningen av stödärenden ska inte ses som tillståndsgivning av dessa diken, men vid sidan av stödprövningen utförde skogsvårdsstyrelserna ofta planering och projektering av sådana diken. De dikningsplaner som togs fram innehöll ibland information om dikenas djup och läge.

Avsaknad av formell dokumentation om dikets ursprungliga djup och läge innebär en svårighet för den som planerar att rensa ett dike. För verksamhetsutövaren föreligger dock enligt reglerna i miljöbalken en skyldighet om egenkontroll (se bilagan om regelverket, avsnitt 3.10.2). Detta innebär bl.a. att ha kunskap om bestämmelserna, veta vad som är tillåtet samt genom egna undersökningar hålla sig underrättad om den påverkan på miljön olika åtgärder kan medföra. Det är också tekniskt möjligt att inför en dikesrensning någorlunda lokalisera vad som är fast botten och på så sätt skapa en dokumentation över ursprungligt djup och läge. I praktiken görs detta ofta genom att man med grävmaskin, eller speciella dikesrensningsmaskiner, känner sig fram. En fråga som rör djup och läge är möjligheten att maskinellt rensa sådana äldre diken som grävts för hand. Möjligheten att göra detta har ifrågasatts eftersom det är svårt att maskinrensa ett handgrävt dike utan att komma i konflikt med kravet på ursprungligt djup och läge. Det avgörande är emellertid att inte det maskinrensade dikessystemets vattenavbördande funktion blir större än det ursprungliga handgrävda. Förekomsten av ett handgrävt dike kan ställa särskilda krav på anpassning av rensningen.

En annan fråga som förekommit i diskussioner om djup och läge är om anläggning av fördjupningar på vissa platser, s.k. slamgropar, kan innebära att rensningen i den eller de delarna inte kan finna stöd i 15 §. Helt klart är ju fråga om att gräva djupare än till ursprunglig botten, och stöd för att göra detta kan därför knappast hämtas i 15 §. Att det handlar om vattenverksamhet torde det knappast råda några tvivel om. För sådan verksamhet finns undantaget i 12 § från det allmänna tillståndskrav som annars gäller. Förutsatt att anläggning av slamgropar inte kan anses medföra skada för enskilda eller allmänna intressen och inte heller

görs i syfte att öka fastighetens lämplighet för något visst ändamål (markavvattning) bör de kunna anläggas utan särskilt tillstånd.

4.4 Nytt naturtillstånd

Begreppet nytt naturtillstånd saknar legal definition, men har diskuterats såväl i lagförarbeten (se bl.a. prop. 1981/82:130 Förslag till ny vattenlag m.m. s. 433 och prop. 1997/98:45 del 2 Miljöbalk, s.137) som i flera andra sammanhang. Nytt naturtillstånd i och i anslutning till ett dike har i dessa sammanhang beskrivits på olika sätt. I prop. 1981/82:130 (s. 433) hänvisas t.ex. till att Svea hovrätt i ett remissyttrande angett att intervallen vad avser rensningar vid markavvattningsföretag är omkring sex år. Departementschefen menade då att tillståndsplikt inte borde föreligga även om så lång tid som sex år förflutit, medan däremot tillståndsplikt borde krävas om rensning skulle utföras efter så lång tid att ett nytt naturtillstånd hade etablerats. I Naturvårdsverkets allmänna råd (96:3) sägs att när flora och fauna eller naturmiljön i övrigt under tiden efter senaste åtgärden har förändrats, och detta naturtillstånd genom upprepad åtgärd (dikning, rensning) skulle försvinna så är ett nytt naturtillstånd etablerat. Det sägs också i de allmänna råden att rensningsfria tider på ca 30 år i norra Sverige och ca 20 år i södra Sverige kan antas leda till att ett nytt naturtillstånd uppkommit.

I förslag till ny handbok Markavvattning (2008) har Naturvårdsverket angett att det enligt föreliggande prejudikat, beslut och domar, kan antas att ett nytt naturtillstånd etablerat sig när det har gått omkring 35-50 år efter den senaste åtgärden. I en folder som Skogsstyrelsen gav ut 2004, Rensning av skogsdiken, anges att vid långtgående igenväxning och återförsumpning av omgivande mark kan ett nytt naturtillstånd anses ha uppstått.

Ett annat begrepp som använts i sammanhanget som ett tecken på att ett nytt naturtillstånd uppkommit är att ett dike har förlorat sin vattenavbördande förmåga.

Ett särskilt problem med nytt naturtillstånd är om begreppet ska användas på ett sammanhängande område, i det enskilda diket eller i en delsträcka av diket. Förhållandena i ett dikessystem kan variera, så att det inom vissa områden anses ha inträtt ett nytt naturtillstånd, men inte i andra. Tveksamhet kan i sådana fall råda i vilken utsträckning rensning är tillåten.

Begreppet nytt naturtillstånd kan komma att leda till betydande tillämpningssvårigheter eftersom det inte är legalt definierat och inte heller särskilt klart beskrivet på annat sätt (litteratur eller praxis). Skulle intresset för dikesrensning öka finns anledning att anta att en del mycket gamla diken kan komma i fråga för rensning. I sådana fall får man säkert räkna med att frågan om nytt naturtillstånd kan vålla problem.

4.5 Fisket kan skadas

Bestämmelsen i 11 kap. 15 § 3 st miljöbalken om skyldighet att göra anmälan till länsstyrelsen om fisket kan skadas, avser både allmänt och enskilt fiske och både yrkesfiske och fritidsfiske (prop. 1981/82:130 Förslag till ny vattenlag m.m. s. 433 och prop. 1997/98:45 del 2 Miljöbalk, s.138). Skada kan uppstå såväl i det dike som rensas som i anslutande vatten, främst nedströms.

Enligt de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken och reglerna om egenkontroll i 26 kap. 19 § miljöbalken åligger det den verksamhetsutövare som planerar att rensa ett dike att göra klart för sig om den planerade rensningen kan leda till skada för fisket. För den verksamhetsutövare som står i begrepp att rensa ett dike i skogslandskapet kan det vara svårt att bilda sig en välgrundad uppfattning om vilken inverkan rensningen kan för fisket.

4.6 Uppläggning av rensmassor

Enligt 2 kap. 5 och 6 §§ lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet har den som är beroende av att vattenförhållandena rätt (rådighet) att utföra rensning även på annans mark och att i sådana fall också lägga upp rensningsmassor på närmaste strand. Denna tvångsrätt gäller mot fastighetens ägare, vilken emellertid alltid ska underrättas innan man påbörjar uppläggning av rensmassor. Det bör också erinras om att det enligt 11 kap. 15 § 2 st miljöbalken föreligger en skyldighet att innan arbetena påbörjas underrätta annan fastighetsägare som berörs av en rensning. Rätten att på annans fastighet rensa och att lägga upp rensmassor gäller således utan särskilt beslut. Emellertid gäller rätten att lägga upp rensmassor endast om det inte medför avsevärda olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. En fastighetsägare som anser att uppläggningsen av rensmassor på hans fastighet vållar avsevärd olägenhet har möjlighet att väcka talan vid miljödomstol med yrkande t.ex. om att rensmassorna ska tas bort (prop. 1997/98:45 del 2 Miljöbalk, s. 350). Om uppläggning av rensmassor orsakar kvarstående skador på annans egendom ska verksamhetsutövaren enligt 2 kap. 6 § lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet också betala ersättning för vad som på så sätt skadas.

Rätten enligt lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet att lägga upp rensmassor gäller mot annan fastighetsägare och innebär således ingen generell rätt att alltid lägga upp rensmassor på närmaste strand. Vare sig man avser att lägga upp rensmassor på egen eller annans fastighet kan tillämpningen av andra regler, t.ex. om miljöfarlig verksamhet i 9 kap. miljöbalken, samråd i 12 kap. 6 § miljöbalken och avfall i 15 kap. miljöbalken, kan i ett enskilt fall leda till att rensningsmassor inte kan läggas upp på det sätt verksamhetsutövaren har planerat.

Definitionen av miljöfarlig verksamhet i 9 kap. miljöbalken är allmänt hållen och många verksamheter och åtgärder kan hänföras dit. Uppläggning av rensmassor kan vara miljöfarlig verksamhet enligt definitionen i 9 kap. 1 § miljöbalken utan att därför primärt vara en anmälnings- eller tillståndspliktig åtgärd. Det bör emellertid uppmärksammas att tillsynsmyndigheten enligt 9 kap. 6 § 2 st miljöbalken i ett enskilt fall under vissa förutsättningar får förelägga en verksamhetsutövare att söka tillstånd. En konsekvens av om uppläggning av rensmassor anses som icke tillstånds- eller anmälningspliktig miljöfarlig verksamhet är att också kommun (vid sidan av t.ex. Skogsstyrelsen) är tillsynsmyndighet.

I sammanhanget bör också pekas på att det vid sidan av begreppet rensmassor finns ett begrepp ”muddermassor” med vilket avses sådana massor som tas upp i samband med muddring. För uppläggning av muddermassor finns enligt 9 kap. miljöbalken och förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet reglering om tillstånds- och anmälningsskyldighet. Viss oklarhet råder om vad som ska anses som rensmassor och vad som ska anses som muddermassor.

Uppläggning av rensmassor kan också omfattas av bestämmelserna om avfall i 15 kap. miljöbalken, med tillhörande förordning.

4.7 Äldre tillståndsprövade diken

För diken som är formellt tillståndsprövade enligt miljöbalken, naturvårdslagen eller äldre vattenlagstiftning finns beslut som har formell rättskraft (se bilagan om regelverket, avsnitt 4.2). I nyare beslut anges även ursprungligt djup och läge, vilket inte alltid är fallet för äldre (se avsnitt 4.3). Med beslutets rättskraft följer, förutsatt att beslutet kan anses gällande, att diket kan rensas till det djup och läge som angavs i beslutet.

Ett tillstånd kan under vissa förhållanden anses förfallet. Om så är fallet har rätten att rensa diket upphört. När ett tillstånd ska anses vara förfallet är inte författningsreglerat men anses enligt allmänna rättsgrundsatser kunna följa av att en vattenanläggning (t.ex. ett dike) är övergiven. När en anläggning ska anses vara övergiven får provas i varje fall för sig. Att ett nytt naturtillstånd har uppkommit kan det vara en omständighet som tyder på att anläggningen är övergiven, men det behöver inte innebära det.

En fråga vid tillämpningen av rättskraftsreglerna är om den som har ett tillståndsprövat dike är fri från skyldigheter som annars skulle åligga den som avser att rensa ett dike, t.ex. anmälan vid risk för skada på fisket (11 kap. 15 § miljöbalken) eller för samråd (12 kap 6 § miljöbalken). Vad gäller risk för skada på fisket har i propositionen till 1983 års vattenlag (prop. 1981/82:130 s. 433) sagts att den av fiskevårdsskäl motiverade anmälningsskyldigheten måste fullgöras även när det gäller normala underhållsåtgärder i vatten som avser tidigare medgivna vattenföretag, om inte annat framgår av tillståndsbeslutet. Av detta uttalande bör kunna dras den slutsatsen att för den händelse annat inte kan utläsas ur befintliga tillståndsbeslut så åligger det den som avser att rensa ett tillståndsprövat dike att följa de regler som skulle ha gällt för det fall diket inte hade varit tillståndsprövat.

4.8 Två regelsystem och flera tillsynsmyndigheter

Skogsvårdslagens regler om hänsyn till natur- och kulturmiljö är alltid gällande för den som inom ramen för skötsel av skog avser att rensa ett dike. Miljöbalkens regler, bl.a. de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. och reglerna om vattenverksamhet i 11 kap, är också alltid gällande i samma situation. Detta bör från regelsynpunkt knappast innebära något problem för verksamhetsutövaren då skogsvårdslagstiftningens hänsynsregler är relativt allmänt hållna och inte kan anses stå i strid mot miljöbalkens regler.

I tillsynshänseende finns emellertid en del svårigheter. Ett problem är att Skogsstyrelsen som tillsynsmyndighet ska tillämpa båda lagstiftningarna, men endast kan tillämpa miljöbalkens regelsystem när Skogsstyrelsen är tillsynsmyndighet enligt miljöbalken. Så är fallet om en rensning berör ett biotopskyddsområde, på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område eller kan komma att väsentligt ändra naturmiljön (samrådsplikt enligt 12 kap. 6 §).

Ett annat potentiellt problem är att flera tillsynsmyndigheter, exempelvis Skogsstyrelsen, länsstyrelsen och kommunen, kan agera när en åtgärd eller verksamhet

ska vidtas, eller att det kan råda oklarhet om vilken myndighet som ska agera. Som exempel kan nämnas att Skogsstyrelsen vid en dikesrensning i skogen är samrådsmyndighet enligt 12 kap. 6 § miljöbalken, men endast under den förutsättningen att rensningen inte är tillstånds- eller anmälningsskyldig enligt någon annan regel i balken, vilket den kan vara.

Ett praktiskt exempel kan vara att en verksamhetsutövare planerar att rensa ett skogsdike. Han gör en anmälan för samråd till Skogsstyrelsen. Länsstyrelsen, som antingen bereds tillfälle att yttra sig eller ändå får vetskap om den tilltänkta rensningen, bedömer att det handlar om tillståndspliktig markavvattning. Verksamhetsutövaren menar att denna bedömning är felaktig och insisterar på att ett samråd med Skogsstyrelsen ska genomföras. Skogsstyrelsen har i detta skede att självständigt bedöma om den planerade åtgärden "omfattas av tillstånds- eller anmälningsskyldighet enligt andra bestämmelser i miljöbalken" (t.ex. för markavvattning). Skulle Skogsstyrelsen och länsstyrelsen i en sådan situation komma till olika uppfattning vore det självfallet högst olyckligt. Vidare skulle berörd kommun kunna agera på grund av att man bedömt den planerade rensningen som miljöfarlig verksamhet.

För såväl tillsynsmyndigheterna som för verksamhetsutövare innebär förekomsten av flera olika tillsynsmyndigheter för en och samma åtgärd att det finns en risk för oklarheter.

Den praktiska hanteringen av dikesrensningsärenden vid Skogsstyrelsen på distriktsnivå, går till på olika sätt enligt resultat från enkäten. Ofta sker ett samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken, men inte sällan bedöms det räcka med en enklare rådgivning baserad på skogsvårdslagen. Formella beslut enligt 12 kap. 6 § miljöbalken är inte vanliga. Samråd/dialog med länsstyrelsen förekommer ibland, särskilt om man bedömer att en planerad dikesrensning kan beröra områden med höga naturvärden eller vara tillståndspliktig markavvattning. Samråd/dialog med berörd kommun förekommer knappast alls.

4.9 Samråd enligt miljöbalken

Skogsstyrelsen har i sin verksamhet¹³ ansett att rensning av skogsdiken ofta kan vara sådan verksamhet som ska anmälas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Information om en tilltänkt rensning kan naturligtvis komma Skogsstyrelsen tillhanda på annat sätt än genom en anmälan för samråd, t.ex. när verksamhetsutövare ställer frågor som direkt eller indirekt knyter an till tilltänkta rensningsåtgärder. Det är inte heller ovanligt att en planerad dikesrensning nämns i en avverkningsanmälan enligt skogsvårdslagen.

Ett problem med samrådsskyldigheten är att det många gånger kan vara svårt för en verksamhetsutövare att på förhand bedöma vilka konsekvenser för naturmiljön ett planerat arbetsföretag kan få. Markförhållanden, näringsstatus, väderförhållanden, förekomsten av sårbar flora eller fauna, det tekniska utförandet och andra faktorer kan i hög grad påverka följderna av en åtgärd eller verksamhet. En viss åtgärd kan under vissa betingelser gå bra medan samma åtgärd under andra förutsättningar kan ändra naturmiljön väsentligt. Det går inte heller att säga att viss

¹³ Rutin, prot. 231/07, för Skogsstyrelsens arbete med samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken

åtgärd av viss omfattning, t.ex. rensning av visst antal meter dike, alltid ska vara samrådspliktig.

Skyldigheten att anmäla för samråd måste provas i varje fall för sig. Som framgår av propositionen till miljöbalken (prop. 1997/98:45 del 2 Miljöbalk, s.150) bör samråd ske även i tveksamma fall, trots att verksamhetsutövaren själv kanske är av den uppfattningen att någon väsentlig ändring av naturmiljön inte kan komma att uppstå. Detta ställer krav på att verksamhetsutövaren verkligen gör en insiktsfull bedömning av riskerna innan en åtgärd eller verksamhet påbörjas. Såväl reglerna om egenkontroll i 26 kap. 19 § miljöbalken som de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken ställer sådana krav på verksamhetsutövaren.

Mot bakgrund av vad som nu angetts är god kunskap om reglerna en förutsättning för att dikesrensningar av betydelse från miljösynpunkt blir anmälda för samråd. Skogsstyrelsen förmedlar i sin rådgivande verksamhet uppfattningen att rensning av diken ofta är en samrådspliktig åtgärd. Har väl samråd etablerats finns erfarenhetsmässigt goda möjligheter att nå ett för såväl naturmiljön som produktionen gott resultat. Detta sker i första hand genom att verksamhetsutövaren och Skogsstyrelsen är överens om hur de aktuella åtgärderna ska utformas. Om sådan enighet inte går att nå finns också möjligheten att använda formella beslut om anpassningar eller förbud.

Ett problem som kan uppkomma i samrådsfall är att många omfattande åtgärder, t.ex. stora dikesrensningsföretag, anmäls på en gång. Det kan då bli i praktiken omöjligt att på ett lämpligt sätt hantera ärenden inom den s.k. sexveckorsfristen. Vid sådana omfattande åtgärder kan det dock sannolikt många gånger finnas skäl att kräva att verksamhetsutövaren ska bifoga en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) enligt 6 kap. miljöbalken till sin anmälan för samråd. Om så sker får tillsynsmyndigheten vid sexveckorsfristens början ett betydligt bättre underlag för sin bedömning än vad som annars skulle ha varit fallet.

Samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken förutsätter att den åtgärd eller verksamhet som är planerad inte är tillstånds- eller anmälningspliktig enligt någon annan regel i balken eller som meddelats med stöd av balken. Detta medför en osäkerhet eftersom det finns flera bestämmelser som kan innebära att en planerad verksamhet eller åtgärd är tillstånds- eller anmälningspliktig. Bedömningen av detta i det enskilda fallet kan vara svår, något som kan innebära problem för såväl tillsynsmyndigheter som verksamhetsutövare.

4.10 Skogsvårdslagen

Det finns ingen regel i skogsvårdslagen som stadgar skyldighet att anmäla en planerad rensning av ett skogsdike. Detta medför en risk för att Skogsstyrelsen inte får vetskap om en rensning i tid. Skogsstyrelsen anser visserligen att rensning av ett skogsdike ofta ska anmälas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken, men dels är knappast varje rensning samrådspliktig, dels finns alltid ett mått av osäkerhet när den enskilde verksamhetsutövaren ska ta ställning till om just hans planerade åtgärd är tillräckligt omfattande för att vara anmälningspliktig eller om det räcker med att han på eget initiativ följer vad han bedömer vara gällande försiktighetsregler.

För den händelse Skogsstyrelsen får vetskap om en planerad rensning i tid har Skogsstyrelsen vid alla förhållanden, således även om det skulle röra sig om en rensning som är tillståndspliktig eller anmälningspliktig enligt någon regel i miljöbalken, alltid möjlighet att tillämpa Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till 30 § skogsvårdslagen och kräva att det vid rensningen tas hänsyn till såväl naturvårdens som kulturmiljövårdens intressen.

För tillsynsmyndigheten gäller här att på ett korrekt och rimligt och för verksamhetsutövaren förståeligt sätt samordna tillämpningen av skogsvårdslagen med eventuell tillämpning av andra regler (främst miljöbalken).

4.11 Skyddsdikning

Skyddsdikning regleras endast i 15 § skogsvårdsförordningen (1993:1096) (se bilaga 1). Den praxis som vuxit fram beträffande skyddsdikning har resulterat i att med denna dikningsform avses anläggning av relativt grunda diken efter en avverkning i syfte att hindra grundvattnet att stiga. Genom detta ges nya skogsplanter bättre möjlighet att överleva. Grundvattennivån får inte sänkas under den nivå den hade före avverkningen. Om så sker är det inte fråga om skyddsdikning utan om tillståndspliktig markavvattning. Ett skyddsdikey ska ha en kort funktionstid, varefter det ska växa igen. Skyddsdikning skiljer sig därmed helt och hållet från dikesrensning som avser att återställa ett befintligt långtidsverkande dikey till den funktion det hade när det anlades. Inte sällan kommer i praktiken frågan om skyddsdikning och dikesrensning upp samtidigt, i samband med föryngringsavverkningar. Det finns då, särskilt om kunskapsnivån är låg hos verksamhetsutövarna, risk för sammanblandning av de olika verksamhetsformerna. Detta kan medföra otillåtna diknings- eller rensningsåtgärder av misstag.

4.13 Kunskapsbrister

Som en del i detta uppdrag genomfördes ett seminarium för att ge en bild av kunskapsläget, främst från forskarsamhället, när det gäller dikesrensningens effekt på produktion och miljö. Slutsatsen blev att kunskapsläget är svagt och att man ibland måste använda kunskap från angränsande områden och försöka dra kvalificerade slutsatser.

Resultaten från den enkätundersökning som också genomfördes inom ramen för uppdraget visar att Skogsstyrelsens distrikt i en del fall får kännedom om tillänkta och planerade dikesrensningar, men att det är långt ifrån alla. Frågan kommer ofta upp i samband med en föryngringsavverkning, t.ex. genom att uppgift om planerad dikesrensning eller dikesrensning/skyddsdikning lämnas i en avverkningsanmälan. Inte sällan får man frågor från verksamhetsutövarna om vad som gäller för olika typer av dikning.

Det får anses uppenbart att det finns brister hos verksamhetsutövarna när det gäller såväl de regler som kan bli tillämpliga vid en dikesrensning som vad reglerna egentligen innebär. Orsakerna till detta är säkert flera. Intresset för dikesrensning har varit lågt under många år och därmed har det inte funnits något skäl för dem som är verksamma inom skogsnäringen att sätta sig in i regelverket. När sedan intresset för rensning relativt snabbt kommit att öka har själva verksamhe-

ten inte kunnat vänta på att verksamhetsutövarna skaffat sig de kunskaper som egentligen skulle ha behövts. Reglerna är inte heller enkla att ta till sig och förstå.

5. Vägledning

5.1 Inledning

I denna vägledning ges - med kopplingar till regelverket - beskrivningar av vad som ska, kan och bör göras för att en dikesrensning ska motsvara de krav som ställs och även i övrigt medföra så små olägenheter som möjligt. Hela kedjan, från planering till genomförande, presenteras.

Vägledningen är primärt tänkt att vara ett stöd för handläggande personal vid en tillsynsmyndighet, såväl i det direkta tillsynsarbetet som vid information och rådgivning gentemot verksamhetsutövare.

Vad om anges nedan utgår från att den åtgärd som planeras och genomförs är en sådan rensning av ett dike i skogsmark som avses i 11 kap. 15 § miljöbalken, och som således får ske utan tillstånd.

5.2 Nyttan av en planerad rensning

Med tiden förändras förhållandena i ett dike och dess vattenavbördande förmåga försämras. Intresse kan då uppkomma för att rensa diket. Skälet är då att vidmakthålla eller återställa den dikade markens lämplighet för skogsproduktion.

I detta skede finns mycket att tänka på. Kommer den tilltänkta rensningen att ge någon positiv effekt på produktionen eller negativ effekt för miljön – kortsiktiga och långsiktiga. Redan mycket tidigt bör man försöka få klarhet i om det överhuvudtaget från produktionssynpunkt är motiverat att genomföra rensningen.

Av 11 kap. 6 § miljöbalken framgår att en vattenverksamhet, t.ex. en rensning, inte får bedrivas om dess fördelar från allmän och enskild synpunkt inte överstiger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den. Mot denna bakgrund och med beaktande av såväl de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken och reglerna i 7 kap. 13 – 18 §§ miljöbalken om strandskydd som föreskrifterna till 30 § skogsvårdslagen bör man kunna säga att åtgärder som inte leder till någon nytta för verksamhetsutövaren men väl till skada för naturmiljön inte är tillåtna. I detta inledande sammanhang bör även nämnas reglerna om egenkontroll i 26 kap. 19 § miljöbalken.

Det finns goda möjligheter att i ett enskilt fall bedöma om en tilltänkt rensning kan förväntas ge nämnvärd positiv effekt eller inte. En tidig kontakt mellan Skogsstyrelsen och verksamhetsutövaren för bedömning av nyttan av den planerade dikesrensningen är i högsta grad att rekommendera.

5.3 Planering

5.3.1 Allmänt om behov av planering

Har man kommit fram till bedömningen att den tilltänkta rensningen kommer att medföra sådan ökning av tillväxten att det är motiverat att genomföra den finns

flera saker att ta med i den fortsatta planeringen. Att det på förhand görs en noggrann planering, som sedan följs, är avgörande för att rensningen ska kunna genomföras på så bra sätt som möjligt.

På samma sätt som angetts ovan beträffande nyttobedömningen kan en tidig och fortlöpande kontakt mellan tillsynsmyndigheten (här avses beträffande rensningar i skogsmark i första hand Skogsstyrelsen) och verksamhetsutövaren i hög grad bidra till att en dikesrensning vållar så lite olägenheter som möjligt. I fråga om flertalet av de faktorer som nämns nedan bör tillsynsmyndigheten (ibland flera tillsynsmyndigheter i samverkan) kunna vara verksamhetsutövaren till god hjälp. Man bör i sammanhanget ha i åtanke att verksamhetsutövaren vid en felaktigt utförd rensning kan drabbas av straffansvar samt även av skyldighet att åtgärda skador som uppkommit genom rensningen. En tidig och fortlöpande kontakt med tillsynsmyndigheten bör mot bakgrund av detta kunna utgöra en trygghet för verksamhetsutövaren.

Det är viktigt att tillsynsmyndigheten i kontakterna med verksamhetsutövaren gör klart när man gör rådgivande uttalanden och när man gör uttalanden om de krav man bedömer att lagar, förordningar och föreskrifter ställer.

5.3.2 Tillståndsprövade diken

Har diket prövats enligt miljöbalken, naturvårdslagen eller någon av vattenlagarna? Om så är fallet, finns det anledning att tro att tillståndet kan vara förfallet? Har ingenting gjorts med diket under så lång tid att "vattenföretaget" skulle kunna anses övergivet? Framgår föreskrivet djup och läge av tillståndet? Finns annat reglerat i tillståndet som kan ha betydelse för den fortsatta processen? Dessa är frågor man har anledning att ställa sig om det är fråga om ett tillståndsgivet dike. Mot bakgrund av att tillståndsgivna diken är mycket sällsynta i skogslandskapet kommer dock den fortsatta redovisningen att utgå från att något sådant tillstånd inte finns, men att diket är lagligt (se avsnitt 4.2).

5.3.3 Nytt naturtillstånd

Har diket fortfarande en dränerande funktion? Hur ser dikessystemet ut? Ett nytt naturtillstånd avser förhållandena i den naturmiljö, i det område som diket avvattnar, men även förhållandena i diket. Ett nytt naturtillstånd inträder dock inte omedelbart efter att ett dike slutat att fungera. Flora och fauna eller naturmiljön i övrigt måste ha en längre tid på sig att förändras.

De frågor man bör ställa sig är;

Har den vattenavbördande förmågan upphört och sammansättningen av vegetationen i och kring det ursprungliga diket närmast sig det tillstånd som finns i området som diket avvattnar? Har lättspridda kärlväxter och kryptogamer ersatts av mer kontinuitetsberoende sumpmossor, eller annan vegetation som finns i omgivningen? I så fall har det uppkommit ett "nytt naturtillstånd".

Omfattar det nya naturtillståndet hela dikessystemet eller bara en del? Om ett nytt naturtillstånd har uppkommit, så kan diket inte rensas. Vill man då ändå åstadkomma en markavvattnande effekt får man hos länsstyrelsen söka tillstånd enligt

11 kap. 9 § miljöbalken till nydikning (markavvattning). Vid misstanke om att ett nytt naturtillstånd föreligger bör länsstyrelsen ges möjlighet att lämna synpunkter.

5.3.4 Rätt att rensa

Om nytt naturtillstånd inte inträtt kan diket rensas förutsatt att ursprungligt djup och läge bibehålls och övriga tillämpliga regler följs. Någon absolut anmälnings-skyldighet för alla typer av dikesrensning finns inte, vare sig enligt skogsvårdslagen eller miljöbalken, men det finns andra skyldigheter i dessa lagar. Av Skogsstyrelsens föreskrifter till 30 § skogsvårdslagen, de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken och reglerna om egenkontroll i 26 kap. 19 § miljöbalken framgår att man som verksamhetsutövare är skyldig att skaffa sig den kunskap som behövs, att planera verksamheten och att vidta erforderliga skyddsåtgärder, allt för att hindra eller motverka skada eller olägenhet för miljön. Notera anmälningsplikten om fisket kan skadas, se avsnitt 5.3.5.2.

5.3.5 Viktiga saker att tänka på

I den förberedande planeringen bör det åtminstone ingå att bedöma,

- var ursprungligt djup och läge befinner sig,
- om den tilltänkta rensningen på något sätt kan orsaka skada för fisket,
- om den tilltänkta rensningen kan vara samrådspliktig enligt 12 kap. 6 § miljöbalken,
- om det finns ett Natura 2000 område i sådan anslutning till diket att rensningen på ett betydande sätt kan påverka miljön i området,
- om den tilltänkta rensningen kan strida mot vad som är tillåtet i något annat skyddat område, som naturreservat, biotopskyddsområde, miljöskyddsområde eller vattenskyddsområde,
- om något skyddat djur eller någon skyddad växt kan riskera att skadas,
- vilken teknik som ska användas,
- transporter till och från,
- hur rensmassorna ska hanteras,
- om annan markägare kan vara berörd och
- övrig hänsyn som ska/bör tas.

5.3.5.1 Djup och läge

Det är ett grundläggande krav att en dikesrensning bara sker till ursprungligt djup och läge. Inte sällan råder osäkerhet om var detta djup och läge befinner sig. Om sådan osäkerhet råder finns möjlighet enligt 17 § lagen om införande av miljöbalken att begära lagligförklaring av diket. Dikets rättsliga status, inklusive djup och läge kommer då att prövas enligt de regler som gällde vid dikets tillkomst, och man får största möjliga säkerhet beträffande dikets rättsliga ställning. Andra möjligheter kan vara sådana dikningsakter som upprättades av dåvarande Skogsvårdstyrelserna i samband med beviljning av statligt stöd till dikning. Möjlighet finns också att i fält mäta upp ursprungligt djup (fast botten) och i dokument eller i anslutning till diket ange hur djupt det i olika avsnitt får rensas. Dikesrensningen får alltså ske till den gamla dikesbotten men inte djupare.

Handgrävda diken har en varierad profil vilket ställer särskilda krav på en maskinrensning. Det avgörande är att inte öka dikets vattenavbördande funktion mer än

situationen efter den senaste åtgärden. En praktisk konsekvens är att maskinrensning av handgrävda diken ställer högre krav på utförande och maskinval.

Kompletteringsdikning är ett begrepp som innebär upptagning av nya diken mellan de gamla istället för att rensa dessa. Kompletteringsdikning har av flera remissinstanser lyfts fram som en lämplig åtgärd och möjlig att klara utan att sänka grundvattennivån under den som gällde efter föregående dikningsingrepp. Med nuvarande bestämmelser är detta att betrakta som tillståndspliktig markavvattningsåtgärd.

Verksamhetsutövaren har enligt såväl de allmänna hänsynsbestämmelserna i 2 kap. miljöbalken som reglerna om egenkontroll i 26 kap. 19 § miljöbalken ett ansvar för att klara ut rätt djup och läge. Om verksamhetsutövaren och tillsynsmyndigheten är oeniga om vad som är rätt djup och läge, så kan tillsynsmyndigheten med stöd av 26 kap. 21 § miljöbalken förelägga verksamhetsutövaren att lämna besked om rätt djup och läge.

5.3.5.2 Skada på fisket

Finns risk för att den tilltänkta rensningen kan orsaka skada för fisket är man enligt 11 kap. 15 § 3 st miljöbalken skyldig att göra en anmälan till länsstyrelsen. Verksamhetsutövaren är skyldig att skaffa sig den kunskap som behövs för att bedöma risken för skador för fisket. Att det finns fisk, blötdjur eller kräftor i vattnet eller sjöar nedströms rensningsområdet ökar självfallet risken för skador. En möjlighet att skaffa sig större kunskap om denna risk är att tidigt inhämta yttrande från fiskeribiologisk kompetens, t.ex. hos länsstyrelsen eller Fiskeriverket.

5.3.5.3 Samrådsplikt enligt 12 kap. 6 § miljöbalken

Det finns ingen absolut anmälningsskyldighet vid en dikesrensning. Om den planerade rensningen emellertid kan komma att väsentligt ändra naturmiljön, och inte är tillstånd- eller anmälningspliktig enligt någon annan bestämmelse i miljöbalken, föreligger skyldighet att anmäla rensningen för samråd. Anmälan ska göras till Skogsstyrelsen. Själva rensningen får påbörjas tidigast sex veckor efter det att anmälan gjordes, om inte Skogsstyrelsen innan dess meddelat annat. Sexveckorsregeln startar då en korrekt anmälan, med karta och beskrivning av den planerade åtgärden, lämnas in. Skogsstyrelsen kan också kräva att en anmälan ska innehålla en miljökonsekvensbeskrivning (MKB). Om så blir fallet får verksamhetsutövaren kontakta länsstyrelsen för samråd om hur miljökonsekvensbeskrivningen ska utformas.

Samrådsförfarandet går i första hand ut på en diskussion mellan verksamhetsutövaren och Skogsstyrelsen där man försöker komma överens om ett lämpligt sätt att utföra den tilltänkta rensningen. Kan man inte nå en samsyn har Skogsstyrelsen möjlighet att fatta ett formellt beslut om hur rensningen ska gå till och sista hand också att förbjuda den. Ansvar för bedömningen om en rensning är samrådspliktig är verksamhetsutövarens. Skogsstyrelsen har emellertid förklarat som sin uppfattning att rensningar av skogsdiken ofta är samrådspliktiga. Verksamhetsutövare bör rekommenderas att vid minsta tveksamhet om huruvida en tilltänkt rensning är samrådspliktig eller inte göra en anmälan för samråd (jfr avsnitt 5.3.1 om betydelsen av kontakt mellan Skogsstyrelsen och verksamhetsutövaren).

5.3.5.4 Områdesskydd (naturreservat, biotopskydds- och Natura 2000-områden m.m.)

Dikesrensning i ett naturreservat, ett biotopskyddsområde eller annat skyddat område kan strida mot direkta föreskrifter, skada naturmiljön eller strida mot annan regel (t.ex. strandskydd) och därför vara otillåten. Rensning som kan påverka naturmiljön i ett Natura 2000-område kan vara tillståndspliktig. Det är verksamhetsutövaren som har ansvar för att dikesrensning inte sker i strid mot dessa bestämmelser. Genom en tidig anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken undviks risken för att sådana fel uppstår.

5.3.5.5 Artskydd

I eller i anslutning till ett dike som ska rensas kan det finnas sällsynta och/eller hotade arter som omfattas av bestämmelserna i 8 kap. miljöbalken och artskyddsförordningen. Dessa regler kan innebära att en rensning, såvida dispens enligt 14 – 15 §§ artskyddsförordningen inte ges, inte kan genomföras på det sätt som planerats. Verksamhetsutövaren är skyldig att skaffa sig den kunskap som behövs för att bedöma om en planerad rensning kan medföra risker för sällsynta och/eller hotade arter.

5.3.5.6 Tekniskt genomförande

Själva rensningen ska planeras rent tekniskt på ett sätt som står i överensstämmelse med hänsynsreglerna i såväl skogsvårdslagen som miljöbalken och så att det överhuvudtaget är möjligt att hålla sig till ursprungligt djup och läge. Det kan vara nödvändigt att djup och läge stakas ut före rensningen påbörjas. Av 2 kap. 3 § miljöbalken följer exempelvis att man är skyldig att använda bästa möjliga teknik. Det kan handla om val av maskintyp samt förflyttning och allmän hantering av maskinutrustning, driv- och smörjmedel och liknande.

5.3.5.7 Hantering av rensmassor

Det vanliga är att rensmassor läggs upp på närmaste strand. Hantering av rensmassor kan vara att anse som miljöfarlig verksamhet. Detta innebär att ytterligare regler (9 kap. miljöbalken) kan bli tillämpliga och att ytterligare en tillsynsmyndighet (kommunen) kan komma att från allmän synpunkt ha synpunkter på hanteringen av rensmassor. Även vad gäller hanteringen av rensmassor kan genom en tidig anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken många problem undvikas.

5.3.5.8 Rensning som berör annans fastighet

Om verksamhetsutövare för vattenförhållandena på sin egen fastighet är beroende av att det rensas på annans fastighet har man enligt 2 kap. 5 § 2 st lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet rätt (rådighet) att göra detta. Verksamhetsutövaren har också enligt 2 kap. 6 § samma lag rätt att lägga upp rensmassor på närmaste strand om detta inte medför avsevärda olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. Innan verksamhetsutövaren börjar rensa på annans fastighet ska man enligt 11 kap. 15 § 2 st miljöbalken alltid underrätta fastighetsägaren. Enligt 2 kap. 6 § 2 st lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet är man också skyldig att särskilt underrätta fastighetsägaren innan man lägger upp rens-

massor på hans fastighet. Om man har för avsikt att rensa på annans fastighet och lägga upp rensmassor där finns alltid risk att fastighetsägaren menar att uppläggningen av rensmassor medför olägenheter från enskild synpunkt, d.v.s. för honom själv, och en tvist kan uppstå. Krav på skadestånd kan också ställas. Det är därför att rekommendera att man når en överenskommelse med andra berörda markägare innan man påbörjar en rensning.

5.3.5.9 Övrig hänsyn som bör tas

Även om en planerad rensning inte berör ett områdesskydd eller hotade arter eller är samrådspliktig ska självfallet hänsyn tas såväl enligt föreskrifterna till 30 § skogsvårdslagen som 2 kap. miljöbalken.

Då frågan om att minimera transporten av slam är särskilt betydelsefull så bör detta få ett särskilt utrymme i planeringen. Dikesavsnitt med fall kan användas som översilningsmarker. Ett system av slamgropar, helst placerade så att de är möjliga att rensa, bör också finnas med i planeringen.

5.4 Genomförande

De krav som lagstiftningen ställer på markägaren i planeringshänseende fortsätter att gälla även för själva genomförandet av rensningen. Det är därför av vikt att den som är ansvarig verksamhetsutövare dels ser till att eventuella anlitade entreprenörer blir noggrant instruerade dels har uppsikt över hur arbetena utförs. Av särskild betydelse i detta hänseende är ursprungligt djup och läge, som måste kontrolleras fortlöpande under rensningen. Det är också viktigt att se till att det inte uppkommer onödiga körskador under själva rensningen och vid transporter till och från.

6. Åtgärder

I detta avsnitt listas de förslag till åtgärder som de berörda myndigheterna själva kan fatta beslut om efter att avvägningar mot tillgängliga resurser är gjorda.

6.1 Inspel till pågående arbeten

Denna rapport kan vara av nytta för ett antal pågående arbeten. Skogsstyrelsen har några förslag som särskilt bör lyftas. Förslagen listas nedan med en föregående beskrivning.

6.1.1 Regeringsuppdrag om utvecklad produktionsrådgivning

I regeringsuppdraget om utvecklad produktionsrådgivning nämns att innehållet i denna rapport utgör en viktig del av underlaget för kommande rådgivning. En revidering och komplettering av foldern om rensning av skogsdiken är redan inplanerad där de viktigaste delarna i vägledningen (kapitel 5) lyfts fram i en form av checklista. Även annat pedagogiskt material kan behöva ses över. LRF, jordbruksverket och Naturvårdsverket har utarbetat en broschyr som beskriver dikesrensning på jordbruksmark¹⁴.

Åtgärd: Skogsstyrelsen svarar för att material som produceras i samband med uppdraget om produktionsrådgivning kvalitetssäkras gentemot denna rapport. Naturvårdsverket ges möjlighet att delta.

Åtgärd: Naturvårdsverket får i uppdrag att undersöka möjligheterna att komplettera broschyren om dikesrensning på jordbruksmark med det som gäller dikesrensning i skogsmark.

6.1.2 Regeringsuppdrag om vattendirektivet

Skogsstyrelsens regeringsuppdrag om vattendirektivet går bland annat ut på att ge förslag till anpassningar av åtgärder och att lista en åtgärds katalog som syftar till god vattenstatus. Ett exempel är förhöjd hänsyn i samband med dikesrensning i vissa områden.

Åtgärd: Skogsstyrelsen svarar för att projektledaren för uppdraget gällande effekter av vattendirektivet för skogsbruket, delges denna rapport.

6.1.3 Baltic Sea Action Plan

I arbetet med Baltic Sea Action Plan finns både Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen representerade.

Åtgärd: Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket svarar för att deras representanter i arbetet med BSAP får tillgång till denna rapport.

¹⁴ Naturvårdsverket, Lantbrukarnas Riksförbund, Jordbruksverket (2004): Miljöhänsyn vid dikesrensningar.

6.1.4 Handbok för markavvattning

Förslaget till handbok för markavvattning har utgjort underlag för denna rapport. Denna handbok har gått ut på remiss och förväntas bli beslutad under 2009.

Åtgärd: Naturvårdsverket ansvarar för att de slutgiltiga formuleringarna i handboken om markavvattning stäms av med denna rapport.

6.1.5 Övrigt

Skogsstyrelsen har en vattenpolicy som är i behov av revidering.

Åtgärd: Skogsstyrelsen ansvarar för att dess vattenpolicy är koordinerad med slutsatserna i denna rapport.

Sveriges Lantbruksuniversitets regeringsuppdrag om intensivskogsodling, där bl.a. dikesrensning och nydikning ingår i förslagen ska rapporteras under september 2009.

Åtgärd: Skogsstyrelsen ansvarar för att Sveriges Lantbruksuniversitets projektgrupp om intensivskogsodling får tillgång till denna rapport.

6.3 Kalibrering för samsyn över myndighetsgränserna

På både Skogsstyrelsen och Länsstyrelserna finns en medvetenhet om att praxis när det gäller tillämpning av regler kring dikesrensning ser något olika ut i olika delar av landet. Ett arbete har skett på länsnivå för att harmonisera synsättet kring dikesrensning och annan vattenverksamhet i skog.

Aktörer som arbetar över större områden, exempelvis grävningsentreprenörer och skogsbolag ger en bild av en ökad samsyn mellan Skogsstyrelsen på distriktsnivå och Länsstyrelsen men att praxis fortfarande ser olika ut mellan län och mellan Skogsstyrelsens olika distrikt.

Det är betydelsefullt att man inser att de naturgeografiska förhållandena är olika i olika delar av landet och att detta har betydelse för kalibreringen.

Åtgärd: Skogsstyrelsen ansvarar för att en kalibrering sker på nationell nivå när det gäller det praktiska synsättet på regelverket för dikesrensning i skogsmark.

6.4 Bättre kunskaper om regler, produktion och miljö

På Skogsstyrelsen görs årligen analyser av utbildningsbehov för den egna personalen. Dessa visar på ett stort behov av utbildning i vattenrelaterade frågor. Det seminarium, med forskare, som arrangerades inom ramen för detta uppdrag visade på ett behov av mer kunskap, men också att det redan nu finns betydelsefull kunskap att förmedla.

Åtgärd: Skogsstyrelsen gör, inom ramen för den årliga analysen av utbildningsbehov, en kartläggning av genomförda insatser och lämnar förslag till kompletterande utbildning.

6.5 Utbildning av entreprenörer och representanter för skogsnäringen

På flera av Skogsstyrelsens distrikt har det genomförts stora utbildningsinsatser som riktats till entreprenörer och tjänstemän inom skogsnäringen. Skogsföretag har själva genomfört utbildning.

Åtgärd: En kartläggning genomförs av Skogsstyrelsen för att ge en bild av de utbildningsinsatser som gjorts på senare år som underlag för kompletterande utbildningsinsatser.

6.6 Vidareutveckling av rutiner

På Skogsstyrelsen finns flera dokument som berör hantering av dikesrensning, men ingen sammanhållen rutin för hantering av dikesrensningsärenden. Rutinen bör bl.a. innehålla anvisningar om kontakter med andra myndigheter, minimikraven på egenkontroll. Den bör också innehålla en checklista som sammanfattar de olika momenten i ärendegången och hur uppföljning samt återkoppling ska ske.

Åtgärd: Skogsstyrelsen ansvarar för att i samverkan med berörda myndigheter utveckla rutin för handläggning av dikesrensning.

6.7 Resurser för rådgivning om dikesrensning

I samband med intervju av personer på Skogsstyrelsens distrikt, har resursbrist pekats ut som ett av de större problemen för att nå fram med rådgivning om välvägd dikesrensning. Detta gäller särskilt i områden med hög aktivitet med dikesrensning.

Åtgärd: Skogsstyrelsen ansvarar för att undersöka möjligheterna till att utnyttja Landsbygdsprogrammet för rådgivning och kompetensuppbyggnad kring dikesrensning.

6.8 Kunskapsunderlag från myndigheterna

Det kan vara svårt eller tidsödande för verksamhetsutövare att finna fakta som underlag för att avgöra om det för en planerad dikesrensning behövs en anmälan, eller tillstånd eller ingendera. Detta kan exempelvis gälla uppgifter om särskilt värdefulla sjöar och vattendrag, skyddade arter och om fiske förekomster.

Åtgärd: Skogsstyrelsen ansvarar för att, tillsammans länsstyrelserna utreda hur informationsspridningen om aktuella databaser kan ske. Detta kan gälla uppgifter om särskilt värdefulla sjöar och vattendrag, skyddade arter, fisk/fiske och andra relevanta data.

7. Förslag

I detta kapitel framgår de förslag som riktas till Regeringen.

7.1 Översyn av regelverket

Uppdraget visar på ett regelverk som är omfattande och att flera myndigheter har tillsynsansvar, när det gäller dikesrensning i skogsmark.

Förslag: Skogsstyrelsen föreslår att Regeringen överväger en samlad översyn av regelverket kring dikesrensning med syfte att minska regelverkets komplexitet.

7.2 En myndighet koordinerar myndighetskontakterna

Avsnittet om myndighetskontakter visar att Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen eller kommunen kan bli inblandad i ett ärende om dikesrensning, beroende på ärendets karaktär (se kap.4.8).

Förslag: Regeringen överväger en modell där en myndighet koordinerar övriga myndighetskontakter för verksamhetsutövaren.

7.3 Initiera forskning om produktions- och miljöeffekter

Tillämpningen av 11 kap. 6 § miljöbalken förutsätter att det finns underlag för att bedöma nyttan (skoglig produktion) samt påverkan på miljön av en dikesrensning. Då kunskapsunderlaget för dessa frågor ofta är bristfällig görs bedömningarna utifrån ofullständigt underlag vilket försvårar tillämpningen av regelverket.

Det finns en stor medvetenhet om att transporter av sedimentärt och organiskt material tillhör de största problemen i samband med dikesrensning. Det brister i kunskapen om effektiviteten för olika metoder att minska denna slamspridning. Mer kunskaper om lämpliga metoder efterfrågas.

Förslag: Regeringen initierar en forskningsbaserad kunskapssammanställning av dikesrensningens produktions- och miljöeffekter och en om effekterna av olika metoder för att bl.a. minska problemet med grumling.

Förslag: Regeringen initierar forskningsinsatser med syftet att klarlägga effektiviteten av olika metoder att minska slamtransporten, läckage av näringsämnen, kvicksilver, växthusgaser och produktion.

8. Källförteckning

- Vattenverksamheter. Handbok för tillämpningen av 11 kapitlet i miljöbalken.
Naturvårdsverket. Handbok 2008:5.
- Hånell, B. 2004. Arealer för skogsgödsling med träaska och torvaska på organo-
gena jordar i Sverige. Värmeforsk. Miljöriktig användning av askor 872. 35
pp.
- Naturvårdsverkets rapport 3270 Skogs- och myrdikningens miljökonsekvenser -
sluttrapport från ett projektområde.
- Naturvårdsverkets remissversion av HB för markavvattning (daterad 2009-01-29)
- Naturvårdsverkets rapport 5771. myllrande våtmarker - Underlagsrapport till för-
djupad utvärdering av miljömålsarbetet.

Bilaga: Regelverket

1. Allmänt

Här nedan lämnas en redogörelse för de regler som bedömts kunna bli tillämpliga vid rensning av diken i skogsmark. Andra regler, som skulle kunna bli tillämpliga vid andra former av vattenverksamhet, har således i stor utsträckning utelämnats.

2. Äldre regler

Dikning har före miljöbalkens ikraftträdande den 1 januari 1999 reglerats i olika författningar. Viktigast är 1879 års dikningslag, 1918 år vattenlag, 1983 års vattenlag och naturvårdslagen. I sistnämnda lag infördes i 18 c §, med giltighet från den 1 juli 1986, en absolut tillståndsplikt för sådan nydikning som benämndes markavvattning. Till detta har under 1994 kommit ett förbud mot markavvattning/nydikning inom stora delar av landet (främst i Södra Sverige). Inom dessa områden krävs därför dispens från förbudet innan en ansökan om tillstånd kan prövas.

Äldre diken, tillkomna före den 1 juli 1986, bör lämpligen kunna uppdelas i *förrättningsdiken*, för vilka det finns en förrättning med beslut, och *andra lagliga diken*, för vilka det således varken finns förrättning eller beslut. Förutsättningarna för en nutida rensning i ett dike är rättsligt sett olika för dessa två typer av diken.

3. Miljöbalken

3.1 Allmänna hänsynsregler (2 kap.)

I 2 kap. finns allmänna hänsynsregler, som ska följas vid all verksamhet. Reglerna (2,3 och 6 §§) innebär bl.a. att den som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd är skyldig att skaffa sig erforderliga kunskaper, att utföra skyddsåtgärder, använda bästa möjliga teknik och vidta försiktighetsmått och att välja en lämplig plats för åtgärden eller verksamheten. Allt i syfte att förebygga, hindra eller motverka skada eller olägenhet för människors hälsa eller för miljön. Vid bedömning av de krav som i ett enskilt fall kan ställas ska emellertid (7 §) göras en rimlighetsbedömning. Krav som objektivt sett kan anses orimliga att uppfylla ska inte ställas.

3.2 Miljökonsekvensbeskrivning (6 kap.)

I 6 kap. finns bestämmelser om miljökonsekvensbeskrivningar (MKB). Där anges bl.a. att en miljökonsekvensbeskrivning (om betydande miljöpåverkan *inte* kan antas uppkomma) ska innehålla de uppgifter som behövs för att identifiera och beskriva de direkta och indirekta effekter som åtgärden (rensningen) kan medföra på dels människor, djur, växter, mark, vatten, luft, klimat, landskap och kulturmiljö, dels på hushållningen med mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt, dels på annan hushållning med material, råvaror och energi.

3.3 Områdesskydd (7 kap.)

I 7 kap. finns ett flertal bestämmelser om områdesskydd som kan bli tillämpliga vid en dikesrensning. De reservatsföreskrifter som beslutats för ett naturreservat (4-5 §§) kan innehålla restriktioner med avseende på rensning av diken inom reservatet.

Inom ett biotopskyddsområde (11 §) får inte vidtas åtgärder som kan skada naturmiljön. Möjlighet att ge dispens saknas beträffande sådana biotopskyddsområden som beslutats av Skogsstyrelsen.

Enligt 16 § får inom strandskyddat område (normalt 100 m från strandlinjen) inte bl.a. vidtas åtgärder som kan väsentligt försämra livsvillkoren för djur eller växtarter. Av 17 § följer emellertid att åtgärder som ”behövs” för bl.a. skogsbruket är undantagna från förbudet.

I 28-29 b §§ finns bestämmelser om s.k. Natura 2000-områden. Grundregeln är att verksamhet eller åtgärder som kan på ett betydande sätt påverka miljön inom ett sådant område är tillståndspliktiga. Detta, till skillnad från vad som gäller för naturreservat och biotopskyddsområden, oavsett om verksamheten eller åtgärderna genomförs inom eller utanför området. Det är effekten inom området som har betydelse. Även denna regel kan medföra att en annars tillåten dikesrensning inte, helt eller delvis, kan genomföras utan tillstånd. Det ska dock noteras att enligt övergångsbestämmelse till införandet av reglerna om Natura 2000-områden krävs inte tillstånd för verksamheter som påbörjades före den 1 juli 2001.

I 19 – 22 §§ finns bestämmelser om miljöskyddsområden och vattenskyddsområden. Inom sådana områden kan gälla föreskrifter som innebär restriktioner i möjligheterna att rensa diken.

3.4 Artskydd (8 kap.)

I 8 kap. finns särskilda bestämmelser om skydd för djur- och växtarter. Bestämmelserna kompletteras genom artskyddsförordningen (2007:845). Förekomst av skyddade djur eller växter i eller i anslutning till ett dike kan påverka eller t.o.m. förhindra möjligheten att rensa diket på det sätt man planerat.

3.5 Miljöfarlig verksamhet (9 kap.)

I 9 kap. finns bestämmelser om miljöfarlig verksamhet. Av 1 § framgår bl.a. att användning av mark, byggnader eller anläggningar på ett sätt som kan medföra olägenhet för människors hälsa eller miljön genom förorening av mark, luft, vattenområde eller grundvatten definitionsmässigt är att betrakta som miljöfarlig verksamhet. Av 6 § 1 st framgår att regeringen kan föreskriva att det utan tillstånd eller innan anmälan har gjorts ska vara förbjudet att bedriva viss verksamhet, bl.a. att lägga upp fast avfall eller andra fasta ämnen om detta kan leda till att mark, vattenområde eller grundvatten kan förorenas. I förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd har regeringen reglerat tillstånds- och anmälningsplikt för närmare angivna verksamheter. Bl.a. finns föreskrifter om tillstånds- och anmälningsplikt för muddermassor, däremot inte för rensmassor. Det bör emellertid uppmärksammas att tillsynsmyndigheten enligt 9 kap. 6 § 2 st mil-

jöbalken i ett enskilt fall under vissa förutsättningar får förelägga en verksamhetsutövare att söka tillstånd.

3.6 Vattenverksamhet (11 kap.)

3.6.1 För rapporten relevanta former av vattenverksamhet

Av 2 § framgår att bl.a. ”rensning” i ett vattenområde och ”markavvattning” är vattenverksamheter. Någon närmare definition på rensning finns inte. Med markavvattning avses däremot uttryckligen åtgärder som utförs för att avvatta mark om syftet med åtgärderna är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål.

3.6.2 Vattenanläggning

I 3 § definieras ”vattenanläggning”. Men en sådan anläggning förstås en anläggning, tillsammans med eventuella manöveranordningar, som tillkommit genom en vattenverksamhet. Ett grävt dike är således, till skillnad från ett naturligt vattendrag, en vattenanläggning.

3.6.3 Nyttan måste överväga kostnader och olägenheter (båtnadskrav)

I 6 § sägs att en vattenverksamhet bara får bedrivas om fördelarna från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skador och olägenheter som verksamheten kan orsaka.

3.6.4 Åtgärder till skydd för fisket

I 8 § finns bestämmelser om att den som vill bedriva en vattenverksamhet som kan skada fisket är skyldig att, om så är påkallat, vidta tämligen omfattande skyddsåtgärder. I bestämmelsen talas bl.a. om att utan ersättning vidta behövliga anordningar för fiskens framkomst.

3.6.5 Vattenverksamhet normalt tillståndspliktigt

Av 9 § framgår att det för vattenverksamhet krävs tillstånd om det inte i 11 kap. finns särskilda undantag från denna huvudregel. Som ett sådant generellt undantag anges i 12 § vattenverksamhet beträffande vilken det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas. Av 13 § följer emellertid att just markavvattning undantagits från den generella undantagsregeln i 12 § och således aldrig kan utföras utan tillstånd med stöd av 12 §.

3.6.6 Generellt markavvattningsförbud

Enligt 11 kap. 14 § miljöbalken råder ett generellt markavvattningsförbud i stora delar av södra Sverige. Vilka områden som omfattas av förbud framgår av förordning (1998:940) om vattenverksamheter m.m. Länsstyrelsen kan om det finns särskilda skäl meddela dispens från förbudet. Därefter kan verksamhetsutövaren ansöka om tillstånd.

3.6.7 Dikesrensning inte tillståndspliktigt

I 15 § anges att rensning för att bibehålla vattnets djup och läge inte kräver tillstånd. Av detta följer att rensning av ett dike kan ske utan krav på tillstånd enligt 11 kap. under förutsättning att rensningen utförs så att vattnets djup eller läge i diket bibehålls.

3.6.8 Anmälan till annan fastighetsägare

Av 15 § framgår vidare att om rensningsarbetet berör en fastighet som tillhör annan ska denne alltid underrättas innan arbetena påbörjas.

3.6.9 Anmälan om fisket kan skadas

I 15 § anges slutligen att anmälan till länsstyrelsen ska göras om fisket kan skadas av de planerade arbetena (rensningen). Skyldigheten att göra sistnämnda anmälan kan ses i sammanhang med reglerna i 8 § (jfr ovan) om skyldighet att vidta åtgärder till skydd för fisket.

3.6.10 Underhållsskyldighet

Av 17 § framgår att den som äger en vattenanläggning är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena. Då ett dike definitionsmässigt är en vattenanläggning gäller denna underhållsskyldighet för diken. Om tillståndet i ett dike på grund av utebliven rensning kan medföra skada för allmänna eller enskilda intressen föreligger därför en direkt skyldighet att rensa diket.

3.7 Samråd (12 kap.)

I 12 kap. 6 § stadgas skyldighet för den som avser att starta en verksamhet eller vidta en åtgärd som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön att anmäla den tilltänkta verksamheten eller åtgärden för samråd. Verksamheten eller åtgärden får sedan inte påbörjas tidigare än sex veckor efter det att anmälan gjordes. Om en planerad dikesrensning är samrådspliktig ska anmälan om samråd göras till tillsynsmyndigheten. Av 8 § förordning (1998:904) om täkter och anmälan för samråd framgår att en anmälan om samråd ska vara skriftlig och att den i den utsträckning som behövs i det enskilda fallet ska innehålla en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) enligt 6 kap. miljöbalken.

3.8 Avfall (15 kap.)

Avfall definieras i 15 kap. 1 § som varje föremål, ämne eller substans som ingår i en avfallskategori och som innehavaren gör sig av med eller är avser eller är skyldig att göra sig av med. Rensmassor kan omfattas av avfallsdefinitionen.

3.9 Tillstånds rättskraft (24 kap.)

Av 24 kap. 1 § följer att genom lagakraftvunna domar eller beslut givna tillstånd gäller mot alla såvitt avser de frågor som prövats i domen eller beslutet.

Av 24 kap. 2 § följer att ett tillstånd kan förfalla om tillståndshavaren åsidosätter sådana villkor för tillståndet som rör den tid inom vilket arbetena ska vara utförda eller den tid inom vilken igångsättning ska ske.

Av 24 kap. 3 § framgår att tillstånd, dispenser eller godkännanden helt eller delvis kan återkallas under vissa förutsättningar. Exempel på omständigheter som kan leda till att ett tillstånd återkallas är att en verksamhet slutligt har upphört eller att underhållet av en vattenanläggning allvarligt försumrats.

I 24 kap. 5 § finns regler som under vissa förhållanden möjliggör omprövning av tillstånd för en vattenverksamhet.

När det gäller sådana tillståndsgivna markavvattningsföretag som övergivits finns inga uttryckliga bestämmelser i miljöbalken. Av allmänna rättsgrundsatser får ändå anses följa att sådana tillstånd utan särskild prövning förfaller när vattenföretaget har övergivits (jfr prop. 1981/82:130 s. 571 och NJA 1984 s. 790).

3.10 Tillsyn (26 kap.)

3.10.1 Allmänt om tillsyn

I 26 kap. finns regler om tillsyn. I 3 § anges att Naturvårdsverket, Generalläkaren, länsstyrelsen, andra statliga myndigheter och kommunerna är tillsynsmyndigheter i enlighet med vad regeringen bestämmer. I förordning (1998:900) om tillsyn enligt miljöbalken har det närmare reglerats hur och av vilken myndighet tillsynen utövas. Tillsyn utgörs av operativ tillsyn och tillsynsvägledning. I 4 § förordningen anges bl.a. att kommunal nämnd utövar operativ tillsyn över miljö- och hälso-skyddet enligt 9 kap. miljöbalken (miljöfarlig verksamhet) med undantag för sådan miljöfarlig verksamhet som kräver tillstånd. Av bilagan till tillsynsförordningen framgår bl.a. att Skogsstyrelsen är operativ tillsynsmyndighet för tillämpningen av 12 kap. 6 § (samråd) vad gäller skogsbruksåtgärder och att länsstyrelsen är det för övrig verksamhet. Vidare framgår att länsstyrelsen är operativ tillsynsmyndighet avseende vattenverksamhet med undantag för vissa vattentäkter. I 26 kap. 9 § finns en allmän bestämmelse enligt vilken en tillsynsmyndighet har rätt att meddela de förelägganden och förbud som behövs för att balkens bestämmelser samt föreskrifter, domar och beslut som har meddelats med stöd av balken ska efterlevas. Av 26 kap. 14 § framgår att ett föreläggande eller förbud kan förenas med vite. I 26 kap. 21 § finns vidare en bestämmelse enligt vilken den som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd kan avkrävas de uppgifter tillsynsmyndigheten behöver för tillsynen.

3.10.2 Egenkontroll

Av 19 § framgår att alla som bedriver en verksamhet eller vidtar åtgärder som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön fortlöpande ska planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar samt genom egna undersökningar eller på annat sätt hålla sig underrättade om verksamhetens eller åtgärdens påverkan på miljön. För verksamheter som är tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt reglerna om miljöfarlig verksamhet (9 kap. miljöbalken) gäller mer ingripande bestämmelser (jfr förordning (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll).

3.11 Straffansvar (29 kap.)

I 29 kap. finns regler om straffansvar för brott mot olika bestämmelser i miljöbalken. I detta sammanhang viktigast är straffansvar för ha utfört markavvattnings utan tillstånd, för att ha utfört otillåtna åtgärder i ett områdesskyddat område, för att ha utfört åtgärder som på ett betydande sätt kunnat påverka miljön i Natura 2000-område utan tillstånd och för att ha påbörjat en samrådspliktig åtgärd utan att anmälan för samråd gjorts eller utan att ha inväntat sexveckorsfristen.

3.12 Intrångsersättning (31 kap.)

Av 31 kap. framgår att en markägare eller verksamhetsutövare i vissa fall kan bli berättigad till ersättning vid ingripanden av det allmänna och vid tillståndsprövning av vattenverksamhet. Skulle exempelvis i anslutning till ett samråd enligt 12 kap. 6 § en planerad dikesrensning förbjudas kan rätt till ersättning uppkomma.

4. Lag (1998:811) om införande av miljöbalken

4.1 Rättskraft för äldre beslut

Av 5 § framgår att tillstånd som lämnats efter prövning enligt naturvårdslagen eller äldre vattenlagstiftning ska fortsätta att gälla och ska anses meddelade genom motsvarande bestämmelser i miljöbalken eller föreskrifter som meddelats med stöd av balken (jfr ovan om rättskraft enligt 24 kap.).

4.2 Lagligförklaring

Enligt 17 § kan en äldre vattenanläggning som tillkommit utan formellt tillstånd enligt 1983 års vattenlag eller äldre motsvarande lagstiftning (jfr vad som angetts ovan om *förrättningsdiken* och *andra lagliga diken*) bli lagligförklarad efter en prövning i miljödomstolen. Samma sak gäller om tillståndsfrågan för en sådan äldre vattenanläggning är oklar. En lagligförklaring kan förenas med villkor. Av 18 § framgår att frågan om laglighet ska bedömas enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst.

5. Lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (restvattenlagen)

För att genomföra en rensning krävs att man har s.k. rådighet över vattnet. Fastighetsägaren har enligt 2 kap. 2 § rådighet över det vatten som finns på hans egen fastighet. Enligt 5 § 2 st har den som är beroende av att vattenförhållandena består rådighet att utföra rensning, även på annans fastighet. Enligt 2 kap. 6 § ges den som på så sätt utför rensning på annans fastighet rätt att lägga upp rensningsmassorna på närmaste strand, om det inte medför avsevärda olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. Av 6 § framgår också att fastighetsägaren ska underrättas innan rensmassorna läggs upp och att skäliga åtgärder ska vidtas för att förebygga eller minska skador som uppläggnings av rensmassor kan föranleda. I samma paragraf finns också stadgat en skyldighet för den som orsakar skada genom uppläggning av rensmassor att betala skadestånd till fastighetsägaren.

6. Förordning (1998:1388) om vattenverksamhet m.m.

I förordningen regleras bl.a. inom vilka geografiska områden i Sverige det råder förbud mot markvattning.

7. Skogsvårdslagen (1979:429) och skogsvårdsförordningen (1993:1096)

7.1 Anmälningsskyldighet för dikesrensning

Någon skyldighet enligt skogsvårdslagen att anmäla en tilltänkt dikesrensning finns inte.

7.2 Skyddsdikning

Skyddsdikning definieras i 15 § skogsvårdsförordningen (1993:1096) som ”sådan dikning efter avverkning som inte kräver tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken”. Enligt samma bestämmelse ska skyddsdikning anmälas till Skogsstyrelsen minst sex veckor innan dikningen påbörjas.

7.3 Hänsyn till natur- och kulturmiljö

I Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SKSFS 1993:2) till 30 § skogsvårdslagen finns regler om hänsyn till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen. Dessa regler gäller vid all skötsel av skog, varmed avses - enligt vad som uttryckligen anges i 30 § skogsvårdslagen - även ”dikning”. I föreskrifterna stadgas bl.a. att skador till följd av skogsbruksåtgärder ska undvikas eller begränsas på mark och i vatten. I allmänna råd sägs bl.a. att dikesrensning bör utföras så att läckage av näringsämnen och transport av slam till sjöar och vattendrag begränsas.

7.4 Tillsyn

Hänsynsbestämmelserna är bindande och ska, på samma sätt som reglerna i 2 kap. miljöbalken, följas av verksamhetsutövaren utan särskilt påpekande. Med stöd av 35 § kan Skogsstyrelsen som tillsynsmyndighet emellertid utfärda de föreläggande och beslut som behövs för att hänsynsbestämmelserna ska följas. Av samma bestämmelse följer att ett sådant beslut kan förenas med vite.

7.5 Straffansvar

I 38 § finns regler om straffansvar för brott mot olika bestämmelser i skogsvårdslagstiftningen. I detta sammanhang bör nämnas straffansvar för att ha brutit mot ett föreläggande eller förbud som meddelats för att en föreskrift enligt 30 § ska följas. Det ska emellertid anmärkas att om ett beslut förenats med vite bortfaller möjligheten att utdöma straffansvar.

Av Skogsstyrelsen publicerade Rapporter:

1988:1	Mallar för ståndortsbonitering; Lathund för 18 län i södra Sverige
1991:1	Tätortsnära skogsbruk
1992:3	Aktiva Natur- och Kulturvårdande åtgärder i skogsbruket
1993:7	Betespräglad äldre bondeskog – från naturvårdssynpunkt
1994:5	Historiska kartor - underlag för natur- och kulturmiljövård i skogen
1995:1	Planering av skogsbrukets hänsyn till vatten i ett avrinningsområde i Gävleborg
1995:2	SUMPSKOG – ekologi och skötsel
1996:1	Women in Forestry – What is their situation?
1996:2	Skogens kvinnor – Hur är läget?
1997:2	Naturvårdsutbildning (20 poäng) Hur gick det?
1997:5	Miljeu96 Rådgivning. Rapport från utvärdering av miljeurådgivningen
1997:6	Effekter av skogsbränsleuttag och askåterföring – en litteraturstudie
1997:7	Målgruppsanalys
1997:8	Effekter av tungmetallnedfall på skogslevande landsnäckor (with English Summary: The impact on forest land snails by atmospheric deposition of heavy metals)
1997:9	GIS-metodik för kartläggning av markförsurning – En pilotstudie i Jönköpings län
1998:1	Miljökonsekvensbeskrivning (MKB) av skogsbränsleuttag, asktillförsel och övrig näringskompensation
1998:3	Dalaskog - Pilotprojekt i landskapsanalys
1998:4	Användning av satellitdata – hitta avverkad skog och uppskatta lövröjningsbehov
1998:5	Baskatjoner och aciditet i svensk skogsmark - tillstånd och förändringar
1998:6	Övervakning av biologisk mångfald i det brukade skogslandskapet. With a summary in English: Monitoring of biodiversity in managed forests.
1998:7	Marksvampar i kalkbarrskogar och skogsbeten i Gotländska nyckelbiotoper
1999:1	Miljökonsekvensbeskrivning av Skogsstyrelsens förslag till åtgärdsprogram för kalkning och vitalisering
1999:2	Internationella konventioner och andra instrument som behandlar internationella skogsfrågor
2000:1	Samordnade åtgärder mot försurning av mark och vatten - Underlagsdokument till Nationell plan för kalkning av sjöar och vattendrag
2000:4	Skogsbruket i den lokala ekonomin
2000:5	Aska från biobränsle
2000:6	Skogsskadeinventering av bok och ek i Sydsverige 1999
2001:1	Landmolluskfaunans ekologi i sump- och myrskogar i mellersta Norrland, med jämförelser beträffande förhållandena i södra Sverige
2001:2	Arealförluster från skogliga avrinningsområden i Västra Götaland
2001:3	The proposals for action submitted by the Intergovernmental Panel on Forests (IPF) and the Intergovernmental Forum on Forests (IFF) - in the Swedish context
2001:4	Resultat från Skogsstyrelsens ekenkät 2000
2001:5	Effekter av kalkning i utströmningsområden med kalkkross 0 - 3 mm
2001:6	Biobränslen i Söderhamn
2001:7	Entreprenörer i skogsbruket 1993-1998
2001:8A	Skogspolitisk historia
2001:8B	Skogspolitiken idag - en beskrivning av den politik och övriga faktorer som påverkar skogen och skogsbruket
2001:8C	Gröna planer
2001:8D	Föryngring av skog
2001:8E	Fornlämningar och kulturmiljöer i skogsmark
2001:8G	Framtidens skog
2001:8H	De skogliga aktörerna och skogspolitiken
2001:8I	Skogsbilvägar
2001:8J	Skogen sociala värden
2001:8K	Arbetsmarknadspolitiska åtgärder i skogen
2001:8L	Skogsvårdsorganisationens uppdragsverksamhet
2001:8M	Skogsbruk och rennäring
2001:8O	Skador på skog
2001:9	Projekterfarenheter av landskapsanalys i lokal samverkan – (LIFE 96 ENV S 367) Uthålligt skogsbruk byggt på landskapsanalys i lokal samverkan
2001:11A	Strategier för åtgärder mot markförsurning
2001:11B	Markförsurningsprocesser
2001:11C	Effekter på biologisk mångfald av markförsurning och motåtgärder
2001:11D	Urvalskriterier för bedömning av markförsurning
2001:11E	Effekter på kvävedynamiken av markförsurning och motåtgärder
2001:11F	Effekter på skogsproduktion av markförsurning och motåtgärder
2001:11G	Effekter på tungmetallers och cesiums rörlighet av markförsurning och motåtgärder
2002:1	Ekskador i Europa
2002:2	Gröna Huset, slutrapport

2002:3	Project experiences of landscape analysis with local participation – (LIFE 96 ENV S 367) Local participation in sustainable forest management based on landscape analysis
2002:4	Landskapsekologisk planering i Söderhamns kommun
2002:5	Miljöriktig vedeldning - Ett informationsprojekt i Söderhamn
2002:6	White backed woodpecker landscapes and new nature reserves
2002:7	ÄBIN Satellit
2002:8	Demonstration of Methods to monitor Sustainable Forestry, Final report Sweden
2002:9	Inventering av frötäktssbestånd av stjärkek, bergek och rödek under 2001 - Ekdöd, skötsel och naturvård
2002:10	A comparison between National Forest Programmes of some EU-member states
2002:11	Satellitbildsbaserade skattningar av skogliga variabler
2002:12	Skog & Miljö - Miljöbeskrivning av skogsmarken i Söderhamns kommun
2003:1	Övervakning av biologisk mångfald i skogen - En jämförelse av två metoder
2003:2	Fågelfaunan i olika skogsmiljöer - en studie på beståndsnivå
2003:3	Effektivare samråd mellan rennärning och skogsbruk -förbättrad dialog via ett utvecklat samrådsförfarande
2003:4	Projekt Nissadalen - En integrerad strategi för kalkning och askspridning i hela avrinningsområden
2003:5	Projekt Renbruksplan 2000-2002 Slutrapport, - ett planeringsverktyg för samebyarna
2003:6	Att mäta skogens biologiska mångfald - möjligheter och hinder för att följa upp skogspolitikens miljömål i Sverige
2003:7	Vilka botaniska naturvärden finns vid torplämningar i norra Uppland?
2003:8	Kalkgranskogar i Sverige och Norge – förslag till växtsociologisk klassificering
2003:9	Skogsägare på distans - Utvärdering av SVO:s riktade insatser för utbor
2003:10	The EU enlargement in 2004: analysis of the forestry situation and perspectives in relation to the present EU and Sweden
2004:1	Effektuppföljning skogsmarkskalkning tillväxt och trädvitalitet, 1990-2002
2004:2	Skogliga konsekvensanalyser 2003 - SKA 03
2004:3	Natur- och kulturinventeringen i Kronobergs län 1996 - 2001
2004:4	Naturlig föryngring av tall
2004:5	How Sweden meets the IPF requirements on nfp
2004:6	Synthesis of the model forest concept and its application to Vilhelmina model forest and Barents model forest network
2004:7	Vedlevande arters krav på substrat - sammanställning och analys av 3.600 arter
2004:8	EU-utvidgningen och skogsindustrin - En analys av skogsindustrins betydelse för de nya medlemsländernas ekonomier
2004:10	Om virkesförrådets utveckling och dess påverkan på skogsbrukets lönsamhet under perioden 1980-2002
2004:11	Naturskydd och skogligt genbevarande
2004:12	Når vi skogspolitikens mångfaldsmål på artnivå? - Åtgärdsförslag för uppföljning och metodutveckling
2005:1	Access to the forests for disabled people
2005:2	Tillgång till naturen för människor med funktionshinder
2005:3	Besöksstudier i naturområden - en handbok
2005:4	Visitor studies in nature areas - a manual
2005:5	Skogshistoria år från år 1177-2005
2005:6	Vägar till ett effektivare samarbete i den privata tätortsnära skogen
2005:7	Planering för rekreation - Grön skogsbruksplan i privatägd tätortsnära skog
2005:8a-8c	Report from Proceedings of ForestSAT 2005 in Borås May 31 - June 3
2005:9	Sammanställning av stormskador på skog i Sverige under de senaste 210 åren
2005:10	Frivilliga avsättningar - en del i Miljökvalitetsmålet Levande skogar
2005:11	Skogliga sektorsmål - förutsättningar och bakgrundsmaterial
2005:12	Målbilder för det skogliga sektorsmålet - hur går det med bevarandet av biologisk mångfald?
2005:13	Ekonomiska konsekvenser av de skogliga sektorsmålen
2005:14	Tio skogsägares erfarenheter av stormen
2005:15	Uppföljning av skador på fornlämningar och övriga kulturlämningar i skog
2005:16	Mykorrhizasvampar i örtrika granskogar - en metodstudie för att hitta värdefulla miljöer
2005:17	Forskningsseminarium skogsbruk - rennärning 11-12 augusti 2004
2005:18	Klassning av renbete med hjälp av ståndortsboniteringens vegetationstypsindelning
2005:19	Jämförelse av produktionspotential mellan tall, gran och björk på samma ståndort
2006:1	Kalkning och askspridning på skogsmark - redovisning av arealer som ingått i Skogsstyrelsens försöks-verksamhet 1989-2003
2006:2	Satellitbildsanalys av skogsbilvägar över våtmarker
2006:3	Myllrande Våtmarker - Förslag till nationell uppföljning av delmålet om byggande av skogsbilvägar över värdefulla våtmarker
2006:4	Granbarkborren - en scenarioanalys för 2006-2009
2006:5	Överensstämmelse anmält och verkligt GROT-uttag?
2006:6	Klimathotet och skogens biologiska mångfald
2006:7	Arenor för hållbart brukande av landskapets alla värden - begreppet Model Forest som ett exempel
2006:8	Analys av riskfaktorer efter stormen Gudrun
2006:9	Stormskadad skog - föryngring, skador och skötsel
2006:10	Miljökonsekvenser för vattenkvalitet, Underlagsrapport inom projektet Stormanalys

2006:11	Miljökonsekvenser för biologisk mångfald - Underlagsrapport inom projekt Stormanalys
2006:13	Hur drabbades enskilda skogsägare av stormen Gudrun - Resultat av en enkätundersökning
2006:14	Riskhantering i skogsbruket
2006:15	Granbarkborrens utnyttjande av vindfällan under första sommaren efter stormen Gudrun - (The spruce bark beetle in wind-felled trees in the first summer following the storm Gudrun)
2006:16	Skogliga sektorsmål i ett internationellt sammanhang
2006:17	Skogen och ekosystemansatsen i Sverige
2006:18	Strategi för hantering av skogliga naturvärden i Norrtälje kommun ("Norrtäljeprojektet")
2006:19	Kantzonens ekologiska roll i skogliga vattendrag - en litteraturöversikt
2006:20	Ägoslag i skogen - Förslag till indelning, begrepp och definitioner för skogsrelaterade ägoslag
2006:21	Regional produktionsanalys - Konsekvenser av olika miljöambitioner i länen Dalarna och Gävleborg
2006:22	Regional skoglig Produktionsanalys - Konsekvenser av olika skötselregimer
2006:23	Biomassaflöden i svensk skogsnäring 2004
2006:24	Trädbränslestatistik i Sverige - en förstudie
2006:25	Tillväxtstudie på Skogsstyrelsens obsytor
2006:26	Regional produktionsanalys - Uppskattning av tillgängligt trädbränsle i Dalarnas och Gävleborgs län
2006:27	Referenshägn som ett verktyg i vilt- och skogsförvaltning
2007:1	Utvärdering av ÄBIN
2007:2	Trädslagets betydelse för markens syra-basstatus - resultat från Ståndortskarteringen
2007:3	Älg- och rådjursstammarnas kostnader och värden
2007:4	Virkesbalanser för år 2004
2007:5	Life Forests for water - summary from the final seminar in Lycksele 22-24 August 2006
2007:6	Renskadorna i plant- och ungskog - en litteraturöversikt och analys av en taxeringsmetod
2007:7	Övervakning och klassificering av skogsvattendrag i enlighet med EU:s ramdirektiv för vatten - exempel från Emån och Öreälven
2007:8	Svenskt skogsbruk möter klimatförändringar
2007:9	Uppföljning av skador på fornlämningar i skogsmark
2007:10	Utgör kvävegödsling av skog en risk för Östersjön? Slutsatser från ett seminarium anordnat av Baltic Sea 2020 i samarbete med Skogsstyrelsen
2008:1	Arenas for Sustainable Use of All Values in the Landscape - the Model Forest concept as an example
2008:2	Samhällsekonomisk konsekvensanalys av skogsmarks- och ytvattenkalkning
2008:3	Mercury Loading from forest to surface waters: The effects of forest harvest and liming
2008:4	The impact of liming on ectomycorrhizal fungal communities in coniferous forests in Southern Sweden
2008:5	Långtidseffekter av kalkning på skogsmarkens kol- och kväveförråd
2008:6	Underlag för en nationell strategi för skötsel och skydd av sumpskogar
2008:7	Regionala analyser om kontinuitetsskogar och hyggesfritt skogsbruk
2008:8	Frötäkt och frötäktsområden av gran och tall i Sverige
2008:9	Vägledning vid skogsmarkskalkning
2008:10	Områden som skogsmarkskalkats inom Skogsstyrelsens försöksverksamhet 2005-2007
2008:11	Inventering av ädellövplanteringar på stormhyggen från 1999 i Skåne
2008:12	Aluminiumhalter i skogsbäckar och variationen med avrinningsområdenas egenskaper
2008:13	Åtgärder för ett uthålligt brukande av skogsmarken - resultat från studier finansierade inom Movib
2008:14	Användningen av växtskyddsmedel inom skogsbruket
2008:15	Skogsmarkskalkning
2008:16	Skogsmarkskalkningens effekter på kemin i mark, grundvatten och ytvatten i SKOKAL-områdena 16 år efter behandling
2008:18	Effekter av skogsbruk på rennäringen - en litteraturstudie
2008:19	Hyggesfritt skogsbruk i ädellövskog - En litteratursammanställning
2008:20	Kontinuitetsskogar och hyggesfritt skogsbruk i ädellövskogar - slutrapport för delprojekt Ädellöv
2008:21	Skoglig kontinuitet och historiska kartor - en metodstudie för bokskog
2008:22	Kontinuitetsskogar och Kontinuitetsskogsbruk - Slutrapport för delprojekt Skötsel - hyggesfritt skogsbruk
2008:23	Naturkultur - Utvecklingen i försöksserien de 10 första åren
2008:24	Jämförelse av ekonomi och produktion mellan trakthyggesbruk och blädning i skiktad granskog - analyser på beståndsnivå baserade på simulering
2008:25	Skogliga konsekvensanalyser 2008 - SKA-VB 08
2009:1	Åtgärdsplanering i reglerade vattendrag - arbetsgång och åtgärdsförslag i övre Ångermanälven
2009:2	Skog & Historia i Uppland - Gröna Jobb 2004-2008
2009:3	Utvärdering av metoder för kvantifiering av epifytiska hänglavar

Av Skogsstyrelsen publicerade Meddelanden:

1991:2	Vägplan -90
1991:5	Ekologiska effekter av skogsbränsleuttag
1995:2	Gallringsundersökning 92
1995:3	Kontrolltaxering av nyckelbiotoper
1996:1	Skogsstyrelsens anslag för tillämpad skogsproduktionsforskning
1997:1	Naturskydd och naturhänsyn i skogen
1997:2	Skogsvårdsorganisationens årskonferens 1996
1998:1	Skogsvårdsorganisationens Utvärdering av Skogspolitiken
1998:2	Skogliga aktörer och den nya skogspolitiken
1998:3	Förnygringsavverkning och skogsbilvägar
1998:4	Miljöhänsyn vid förnygringsavverkning - Delresultat från Polytax
1998:5	Beståndsanläggning
1998:6	Naturskydd och miljöarbete
1998:7	Röjningsundersökning 1997
1998:8	Gallringsundersökning 1997
1998:9	Skadebilden beträffande fasta fornlämningar och övriga kulturmiljövärden
1998:10	Produktionskonsekvenser av den nya skogspolitiken
1998:11	SMILE - Uppföljning av sumpskogsskötsel
1998:12	Sköter vi ädellövskogen? - Ett projekt inom SMILE
1998:13	Riksdagens skogspolitiska intentioner. Om mål som uppdrag till en myndighet
1998:14	Swedish forest policy in an international perspective. (Utfört av FAO)
1998:15	Produktion eller miljö. (En mediaundersökning utförd av Göteborgs universitet)
1998:16	De trädbevuxna impedimentens betydelse som livsmiljöer för skogslevande växt- och djurarter
1998:17	Verksamhet inom Skogsvårdsorganisationen som kan utnyttjas i den nationella miljöövervaknin
1998:19	Skogsvårdsorganisationens årskonferens 1998
1999:1	Nyckelbiotopsinventeringen 1993-1998. Slutrapport
1999:3	Sveriges sumpskogar. Resultat av sumpskogsinventeringen 1990-1998
2001:1	Skogsvårdsorganisationens Årskonferens 2000
2001:2	Rekommendationer vid uttag av skogsbränsle och kompensationsgödsling
2001:3	Kontrollinventering av nyckelbiotoper år 2000
2001:4	Åtgärder mot markförurning och för ett uthålligt brukande av skogsmarken
2001:5	Miljöövervakning av Biologisk mångfald i Nyckelbiotoper
2001:6	Utvärdering av samråden 1998 Skogsbruk - rennärning
2002:1	Skogsvårdsorganisationens utvärdering av skogspolitikens effekter - SUS 2001
2002:2	Skog för naturvårdsändamål – uppföljning av områdesskydd, frivilliga avsättningar, samt miljöhänsyn vid f
	örnygringsavverkning
2002:4	Action plan to counteract soil acidification and to promote sustainable use of forestland
2002:6	Skogsmarksgödsling - effekter på skogshushållning, ekonomi, sysselsättning och miljö
2003:1	Skogsvårdsorganisationens Årskonferens 2002
2003:2	Konsekvenser av ett förbud mot perimettrinbehandling av skogsplanter
2004:1	Kontinuitetsskogar - en förstudie
2004:2	Landskapsekologiska kärnområden - LEKO, Redovisning av ett projekt 1999-2003
2004:3	Skogens sociala värden
2004:4	Inventering av nyckelbiotoper - Resultat 2003
2006:1	Stormen 2005 - en skoglig analys
2007:1	Övervakning av insektsangrepp - Slutrapport från Skogsstyrelsens regeringsuppdrag
2007:2	Kvävegödsling av skogsmark
2007:3	Skogsstyrelsens inventering av nyckelbiotoper - Resultat till och med 2006
2007:4	Fördjupad utvärdering av Levande skogar
2007:5	Hållbart nyttjande av skog
2008:1	Kontinuitetsskogar och hyggesfritt skogsbruk
2008:2	Rekommendationer vid uttag av avverkningsrester och askåterföring
2008:3	Skogsbrukets frivilliga avsättningar
2008:4	Rundvirkes- och skogsbränslebalanser för år 2007 – SKA-VB 08
2009:1	Dikesrensningens regelverk

Beställning av Rapporter och Meddelanden

Skogsstyrelsen,
Bokhandeln
551 83 JÖNKÖPING
Telefon: 036 – 35 93 40
växel 036 – 35 93 00
fax 036 – 19 06 22
e-post: bokhandeln@skogsstyrelsen.se
www.skogsstyrelsen.se

I Skogsstyrelsens Meddelande-serie publiceras redogörelser, utredningar m.m. av officiell karaktär. Innehållet överensstämmer med myndighetens policy.

I Skogsstyrelsens Rapport-serie publiceras redogörelser och utredningar m.m. för vars innehåll författaren/författarna själva ansvarar.

Skogsstyrelsen publicerar dessutom fortlöpande: Foldrar, broschyrer, böcker m.m. inom skilda skogliga ämnesområden. Skogsstyrelsen är också utgivare av tidningen SkogsEko.

Regeringen tog den 18 juni 2008 ett beslut om ändring av 2008 års regleringsbrev för Skogsstyrelsen. Där framgick att Skogsstyrelsen tillsammans med Naturvårdsverket skulle tydliggöra tillämpningen av gällande regelverk för dikesrensning på skogsmark. Detta meddelande utgör resultatet av detta arbete.